

Årsberetning for Frischsenteret 2010

*Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning
Ragnar Frisch Centre for Economic Research*

Årsberetning 2010

1. Oversikt over året 2010

Det ble et godt økonomisk resultat i 2010 for Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning (Frischsenteret). Omsetningen steg til 28,0 millioner kroner fra 25,9 millioner kroner i 2009, mens resultatet ble 1,8 millioner mot 2,2 millioner i 2009. Den økonomiske stillingen til Frischsenteret er god med en egenkapital ved utgangen av 2010 på 18,7 millioner kroner. Utsiktene framover er gode.

Det ble utført i alt 23,6 årsverk, hvorav 20,6 var faglige årsverk og 3,0 årsverk var administrative. Blant forskerne var det ingen kvinner, mens fire av de åtte stipendiatene var kvinner. To kvinner jobber som sekretær og forskningskonsulent. I 2010 utførte de kvinnelige ansatte 28 prosent av årsverkene ved senteret.

Styret bekrefter at regnskapet er utarbeidet under forutsetning om fortsatt drift. Denne vurderingen baseres på forhold redegjort for ovenfor. Arbeidsmiljøet anses som godt. Det har ikke blitt rapportert om skader eller ulykker på arbeidsplassen. Det er registrert 44 sykedager i 2010, som utgjør ca. 1 prosent av total arbeidstid. Virksomheten medfører verken forurensning eller utslipp som kan være til skade for det ytre miljø.

2. Organisasjon, styret og medarbeidere

Frischsenteret er en uavhengig stiftelse der medlemmene av råd og styre oppnevnes av Norges forskningsråd, Universitetet i Oslo og de ansatte. Direktøren har den daglige ledelsen. Frischsenteret har en samarbeidsavtale med Universitetet i Oslo, samarbeider nært med Økonomisk institutt og andre fagenheter ved Universitetet i Oslo, og holder til i Forskningsparken i Gaustadbekkdalen.

Frischsenteret hadde ved utgangen av 2010 11 forskere, en forskningskonsulent, åtte stipendiater, 19 vitenskapelig rådgivere og tre andre assosierte vitenskapelig medarbeidere. Av rådgiverne hadde syv hovedstilling ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo (UiO). Administrasjonen besto av direktør, nestleder og en sekretær, og samlet omfang av administrative arbeider var 3,0 årsverk (inklusive IT-støttefunksjoner), mens totalt utførte årsverk var 23,6. Alle forskerne har doktorgrad.

I 2010 hadde to av forskerne utenlandsopphold i USA, mens direktøren hadde utenlandsopphold i Australia. To eksterne forskere og fire eksterne doktorgradsstudenter hadde arbeidsplass ved Frischsenteret i deler av 2010.

Frischsenteret er knyttet til et senter for fremragende forskning (ESOP) ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo, ved at tre av forskerne ved Frischsenteret har bistilling ved senteret. Frischsenterets onsdagsseminar med presentasjon av "work in progress" ble arrangert nesten ukentlig i 2010. I likhet med tidligere år ble det avholdt et internt todagers utenbysseminar med faglig program. I 2010 ble det arrangert en workshop knyttet til to miljøøkonomiske prosjekter ved senteret.

Direktør: Erik Hernæs.

Administrasjonssekretær: Gry Nystrøm.

Seniorforskere: Bernt Bratsberg, Rolf Golombek (nestleder), Sverre Kittelsen, Snorre Kverndokk, Eric Nævdal, Knut Røed, Oddbjørn Raaum.

Forskere: Simen Gaure, Simen Markussen, Ole Røgeberg, Tao Zhang.

Forskningskonsulent: Elisabeth Fevang.

Doktorgradsstipendiater: Daniel Bergsvik, Ragnhild Haugli Bråten, Nina Skrove Falch, Anna Aasen Godøy, Svenn Jensen, Anja Grinde Myrann (fra april), Jens Fredrik B. Skogstrøm, Ola Lotherington Vestad.

Studentassistenter: Esther Ann Nisja Bøler, Hege Marie Gjefsen, Anja Grinde Myrann.

Vitenskapelig rådgivere: Professor Kjell Arne Brekke, professor Erik Biørn, førsteamanuensis Jared Carbone, professor Ugo Colombino, professor Aart de Zeeuw, professor Finn R. Førstund, førsteamanuensis Robert Gazzale, professor Michael Hoel, post.doc Fedor Iskhakov, forsker Zhiyang Jia, professor Larry Karp, professor Andreas Lange, lekturer Marilena Locatelli, professor Tore Nilssen, professor Karine Nyborg, professor Michael Oppenheimer, professor Steinar Strøm, professor Jon Vislie, professor Martin Wagner.

Andre vitenskapelig assosierte: Forsker Michal Kaut, professor Atle Seierstad, professor Stein W. Wallace.

Medlemmene av rådet var: Professor Finn R. Førstund (leder), professor Asbjørn Rødseth, professor Jon Vislie, professor Petter Laake, avdelingsdirektør Solveig Lie, forskningsleder Erling Barth, seksjonssjef Anita Mølmesdal Sivertsen, forsker Tao Zhang.

Varamedlemmer: Professor Steinar Holden, professor Gunn E. Birkelund, ekspedisjonssjef Morten Berg, forskningskonsulent Elisabeth Fevang.

Medlemmene av styret var: Professor Diderik Lund (leder), professor Karen Helen Ulltveit-Moe (nestleder), seniorforsker Bernt Bratsberg, direktør Frøydis Langmark, professor Halvor Mehlum, fagdirektør Eli Jensen.

Varamedlemmer: Analysesjef Stein Langeland, professor Vidar Christiansen, seniorforsker Eric Nævdal (til 31. juli), seniorforsker Snorre Kverndokk (fra 1. august).

Det har vært avholdt tre styremøter. Styret har arbeidet med budsjett, regnskap, utdeling av forskningsmidler, forskeransettelse, nye loaler og senterets websider.

3. Utdanning

I tillegg til forskningen er den høyest prioriterte oppgaven ved Frischsenteret å bidra til utdanning i samfunnsøkonomi ved Økonomisk institutt, UiO. I 2010 hadde Frischsenteret åtte doktorgradsstudenter, hvorav en begynte i løpet av året, og ingen sluttet. Fem av stipendiatene var tilknyttet prosjekter om arbeidsmarkedet, utdanning og velferd, to var tilknyttet miljøprosjekter, og én var tilknyttet et prosjekt om entreprenørskap. Kvinneandelen blant stipendiatene er 50 prosent, og kan gi håp om at kvinneandelen også blant forskerne på noe lengre sikt kan øke.

Seks av de ansatte var sensorer ved eksamen ved Økonomisk institutt, UiO, og to var sensorer annet sted. Tre av de ansatte var doktorgradsveiledere for syv stipendiater ansatt ved Økonomisk institutt og Frischsenteret, mens to var veiledere for to PhD studenter ansatt annet sted. To av de ansatte var Mastergradsveiledere for to studenter ved Økonomisk institutt, og en var Mastergradsveileder for to studenter annet sted. Tre av de ansatte underviste ved Økonomisk institutt, mens to underviste annet sted. En av de ansatte var opponent ved en PhD disputas.

4. Forskningstemaer

Arbeidsmarkedsforskningen har hatt et stort omfang på Frischsenteret og er spredd over ulike underfelt. Sentrale temaer i 2010 har vært sykefravær, tilstrømning til uføretrygd, innvandreres tilpasning i det norske arbeidsmarkedet, og

entreprenørskap. Den empiriske basisen for arbeidsmarkedsforskningen er koblede administrative registerdata som gjør det mulig å analysere befolkningens bevegelser mellom ulike arbeidsmarkedstilstander over tid. Forskningen søker å kombinere bidrag til metodeutvikling med politikkrelevante anvendelser. I 2010 har Frischsenteret fått tildelt to nye store forskningsrådsfinansierte prosjekter innenfor dette området, ett under programmet om velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM) og ett under programmet om årsaker til sykefravær og utstøtning fra arbeidsmarkedet (SYKEFRAVÆR).

Energi og miljø er et forskningsfelt som de siste årene har fått økt omfang ved Frischsenteret. Forskningen omfatter dels tradisjonelle temaer og analyser innenfor energiøkonomi og miljøøkonomi, men også adferdsøkonomiske studier med analyse av menneskelig atferd som trekker på kunnskap fra sosialpsykologi, sosiologi og nevrologi, og der teorier testes ut i laboratorier, utføres.

I 2010 har sentrale temaer vært insentivvirkninger av ulike tildelingsregler for omsettbare utslippskvoter, moralske overveielser knyttet til handel med utslippskvoter, internasjonale klimaavtaler, koblingen mellom klima- og innovasjonspolitik, og usikkerhet knyttet til irreversible prosesser og terskelverdier i naturen.

Den *helseøkonomiske* forskningen ved Frischsenteret er en del av Helseøkonomisk forskningsprogram ved Universitetet i Oslo (HERO). Forskningen har dekket en rekke temaer under områdene finansiering og organisering av helsesektoren; legemiddeløkonomi; arbeidsmarkedet for helsepersonell; etterspørselen etter helse, helsetjenester og helseforsikring; sosial ulikhet og helse; samt produktivitet og effektivitet i produksjon av helsetjenester. En database over helseøkonomiske datakilder er opprettet og lagt ut på web. Prosjekter er til dels blitt gjennomført i samarbeid med de øvrige partene i HERO-programmet og med andre helseøkonomiske miljøer. I samarbeid med forskningsmiljøer i syv land arbeides det med større prosjekt for årene 2010-2013 som har finansiering fra EUs 7. rammeprogram. Prosjektet tar for seg sammenhengen mellom helseresultat, kvalitet og ressursbruk i helsesektoren, og Frischsenteret leder en arbeidspakke om kvalitet og ressursbruk på sykehusnivå.

Pensjoner: Under pensjonsprogrammet finansiert av Arbeidsdepartementet, ble det arbeidet på en rekke delprosjekter. Blant temaene er virkninger på av pensjonsreformen, sammenhengen mellom tjenstepensjon og mobilitet og sammenhengen mellom tjenstepensjon og lønn.

Produktivitet: Ved Frischsenteret arbeides det både med metodeutvikling og med empiriske analyser av produktivitet og effektivitet, med spesiell vekt på offentlig sektor. En del av dette arbeidet er knyttet til helsesektoren og delvis finansiert av HERO-programmet. Innenfor metodeutvikling arbeides det særlig med statistiske egenskaper ved ikke-parametriske effektivitets- og produktivitetsmål, samt med metoder for å sammenligne ulike grupper. Av empiriske analyser er det i 2010 arbeidet med sykehus, med skatteetaten og en gjennomgang av bruken av data for statlig resultatmål til produktivitetsformål. Frischsenteret er involvert i evaluering av NAV-reformen og vil i 2011-2013 gjennomføre analyser av produktivitetsutviklingen i NAV.

En redegjørelse for en del av senterets prosjekter finnes i vedlegg 2.

5. Publisering og formidling

I 2010 ble det i tilknytning til prosjekter utgitt 17 artikler i internasjonale tidsskrifter, se tabellen nedenfor. Gjennomsnittlig antall siteringer (Social Science Citation Index) pr. forsker var 18,8 mot 13,5 i 2009 og 15,6 i 2008. For årene 2005-2007 var gjennomsnittet 10,3. Til sammenlikning var gjennomsnittlig antall siteringer omtrent 10 for Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo i 2005.

Det ble publisert syv artikler i norske tidsskrifter og fagbøker i 2010. Memorandumserien ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo, utgis i samarbeid med Frischsenteret, og i 2010 var fem av disse publikasjonene knyttet til våre prosjekter. Frischsenteret har egne rapportserier med seks utgivelser i 2010. 22 rapporter ble utgitt i publikasjonsserier ved andre institusjoner. Prosjektmedarbeiderne holdt i alt 120 innlegg på faglige (57) og brukerretnede konferanser og seminarer (63). For å få et bilde av annen type utadrettet virksomhet gjengis tall for oppslag i media (aviser, nettaviser, radio, TV2, men ikke NRK). Det var rundt 1000 mediaoppslag der navnene på de ansatte ved Frischsenteret (ikke

rådgivere og assosierte) ble registrert, og nærmere 600 oppslag der Frischsenteret ble nevnt. En samlet oversikt over publikasjonene og formidlingen finnes i vedlegg 1.

Publisering og formidling ved Frischsenteret i 2010

Type	Antall	Forfatter(e) med hovedstilling ved Frischsenteret ¹⁾	Assosierte medarbeidere
Internasjonale tidsskriftartikler	17	10	7
Internasjonale bøker og bokkapitler	0	0	0
Norske tidsskriftartikler og bokkapitler	7	5	2
Memoranda fra Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo ²⁾	5	2	3
Rapporter og arbeidsnotater Frischsenteret	6	5	1
HERO skriftserie	0	0	0
Rapporter fra andre institusjoner	22	17	5
Faglige og brukerrettede foredrag	120	101	19

1) Omfatter publikasjoner der minst én av forfatterne hadde hovedstilling ved Frischsenteret i 2009. 2) Memoranda fra Økonomisk institutt er en felles publikasjonsserie for instituttet og Frischsenteret.

6. Økonomi og finansiering

Omsetningen i 2010 steg til 28 049 150 kroner fra 25 935 386 kroner i 2009. Driftsresultatet var på linje med fjorårets - 587 870 mot 612 527 i 2009 – mens netto finansinntekt var 1 186 323 i 2010 mot 1 601 183 i 2009. Årsresultatet falt derfor fra 2 213 710 i 2009 til 1 774 193 i 2010.

Frischsenteret har ingen grunnbevilgning, og den høye finansieringsandelen fra Forskningsrådet - 78 prosent i 2010 - er derfor viktig for å sikre langsiktighet og kvalitet. De resterende 22 prosentene av inntektene kom fra EU (4 prosent)) og fra innenlandske oppdragsgivere, hovedsakelig fra Arbeidsdepartementet, Utdanningsdirektoratet, Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet, Skattedirektoratet og Barne- og likestillingsdepartementet. Tematisk utgjorde energi

og miljø 34 prosent av inntektene, arbeidsmarkedet og pensjoner 33 prosent, helse 19 prosent, mens andre temaer stod bak 13 prosent av senterets inntekter.

De største prosjektene i 2010 (ramme på over 2 million kroner) var Sykefravær i Norge – årsaker, konsekvenser og politikkimplikasjoner; Virkninger av en aktivitetorientert velferdspolitik; Improving international cooperation on emission abatement; Measuring risk in climate change; Norms, green agents and environmental policy; Pensjonsreformen; og R&D, industry dynamics and public policy.

7. Samarbeidspartnere

I tillegg til det utstrakte samarbeidet med Økonomisk institutt hadde Frischsenteret i 2010 aktivt prosjektsamarbeid med forskere fra følgende institusjoner:

Energi, miljø, atferd og eksperimenter

Cicero, ECON, Met.no, NTNU, Statistisk Sentralbyrå, Universitetet for miljø og biovitenskap, Bologna Center (Italia), Centrum voor Economische Studiën (Belgia), Johns Hopkins University (USA), Lancaster University (England), Loyola Marymount University (USA), Princeton University (USA), Resources for the Future (USA), Tilburg University (Nederland), University of Calgary (Canada), University of California, Berkeley (USA), University of Hamburg (Tyskland), University of Maryland (USA), University of Technology (Australia), Vienna Institute for Advanced Studies (Østerrike), Williams College (USA).

Arbeidsmarkedet, utdanning og pensjoner

ECON, FAFO, ISF, Norges Handelshøyskole, NTNU, Statistisk sentralbyrå, Universitetets Senter for Informasjonsteknologi (USIT), Handelshøyskolen Universitetet Århus (Danmark), Humboldt University (Tyskland), Høgskolan i Kalmar (Sverige), IFAU (Sverige), SOFI (Sverige), University College London (England), University of California, Berkeley (USA), University of Fudan (Kina), University of New South Wales (Australia), University of Turin (Italia), Utrecht University (Nederland), Warwick University (England), Åbo Akademi University (Finland), Aalto University (Finland).

Helse

Institutt for helseledelse og helseøkonomi (HELED) – Universitetet i Oslo, MENON, NTNU, SINTEF Helse, Statistisk Sentralbyrå, Bocconi University (Italia), DSI Institut for sunhedsvæsen København, Karolinska institutet Stockholm, National Institute of Public Health and the Environment, Nederland, Semmelweis University (Ungarn), THL (Finland), University of Edinburgh (Skottland), University of Southern Denmark (Danmark).

Andre temaer

Juridisk fakultet – Universitetet i Oslo, Skattedirektoratet, Institute for Systems Analysis, Moskva (Russland).

Endelig har forskere og rådgivere på Frischsenteret et omfattende kontaktnett med forskere fra Norden, Europa, USA, Japan, Kina og Australia.

8. Utsikter framover

Det er i mai 2011 kontraktsfestet prosjekter for 34 millioner for 2011, 18 millioner for 2012 og 7 millioner for 2013. Medarbeiderne ved Frischsenteret har høy kompetanse og den omfattende internasjonale publiseringen er et viktig konkurransefortrinn ved tildeling av prosjekter fra Norges forskningsråd og andre oppdragsgivere i årene som kommer. To prosjekter er finansiert av EUs 7. rammeprogram. Mulighetene for fortsatt finansiering av det aktivitetsnivået vi nå har vurderes som gode.

Oslo, 19.05.2011

Styret i Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning

Diderik Lund (styreleder)

Halvor Mehllum

Frøydis Langmark

Karen Helene Ulltveit-Moe (nestleder)

Bernt Bratsberg

Erik Hernæs (direktør)

Eli Jensen

Vedlegg 1 til Årsberetning for 2010

Publisering og formidling ved Frischsenteret i 2010

Oversikt over publikasjoner og foredrag, 1999-2010

Type	Antall											
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Internasjonale tidsskriftartikler	5	6	11	22	31	15	15	15	16	14	14	17
Internasjonale bokkapitler	3	1	5	3	0	7	2	2	9	2	2	0
Norske tidsskriftartikler og bokkapitler	3	6	12	12	9	5	5	8	10	13	8	7
Memoranda fra Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo ¹⁾	18	18	10	14	16	8	13	13	13	13	8	5
Rapporter og arbeidsnotater Frischsenteret	7	13	6	10	5	12	5	13	3	8	4	6
HERO skriftserie	1	5	9	6	12	7	5	2	2	4	2	0
Rapporter fra andre institusjoner	8	6	9	9	8	11	9	6	14	10	9	12
Faglige og brukerrettede foredrag	51	68	88	78	77	80	113	119	95	83	117	120
Populære framstillinger ²⁾		50	30	8	14	12	19	56	36	49	28	19

1) Memoranda fra Økonomisk institutt er en felles publikasjonsserie for instituttet og Frischsenteret. 2) Frem t.o.m. 2001 omfatter populære framstillinger også omtale av Frischsenteret i media.

Tidsskriftartikler og bokkapitler

1.1. Internasjonale tidsskriftartikler

Asheim, G.B., Emblem, A.W., og T. Nilssen: Health insurance: Medical treatment vs disability payment, *Research in Economics*, 64(3), 137-145.

Bratsberg, B., Raaum, O. og K. Røed: When Minority Labor Migrants Meet the Welfare State, *Journal of Labor Economics*, 28(3), 633-676.

Bratsberg, B., Ragan Jr., J.F. og J.T. Warren: Does Raiding Explain the Negative Returns to Faculty Seniority? *Economic Inquiry*, 48(3), 704-721.

Brekke, K.A., Kipperberg, G. og K. Nyborg: Social Interaction in Responsibility Ascription: The Case of Household Recycling, *Land Economics*, 86(4), 766-784.

Brekke, K.A., og K. Nyborg: Selfish Bakers, Caring Nurses? A Model of Work Motivation, *Journal of Economic Behavior and Organization*, 75, 377-394.

Dagsvik, J.K., Jia, Z., Orsini, K. og G. van Camp: Subsidies on low-skilled workers' social security contributions: the case of Belgium, *Empirical Economics*, 40, 779-806.

Diekert, F.K., Hjermann, D.Ø., Nævdal, E. og N.C. Stenseth: Spare the Young Fish: Optimal Harvesting Policies for North-East Arctic Cod, *Environmental and Resource Economics*, 47(4), 455-475.

Diekert, F.K., Hjermann, D.Ø., Nævdal, E. og N.C. Stenseth: Non-cooperative exploitation of multi-cohort fisheries – The role of gear selectivity in the North-East Arctic cod fishery, *Resource and Energy Economics*, 32(1), 78-92.

Eyckmans, J. og S. Kverndokk: Moral concerns on tradable pollution permits in international environmental agreements, *Ecological Economics*, 69(9), 1814-1823.

Golombek, R., Greaker, M. og M. Hoel: Carbon Taxes and Innovation without Commitment, *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, 10(1), art 32.

Halsteinli, V., Kittelsen, S.A.C. og J. Magnussen: Productivity Growth In Outpatient Child And Adolescent Mental Health Services: The Impact Of Case-Mix Adjustment, *Social Science & Medicine*, 70(3), 439-446.

Hoel, M. og A. de Zeeuw: Can a Focus on Breakthrough Technologies Improve the Performance of International Environmental Agreements? *Environmental and Resource Economics*, 47(3), 395-406.

Iskhakov, F.: Structural dynamic model of retirement with latent health indicator, *Econometrics Journal*, 13(3), 126-161.

Linna, M., Häkkinen, U., Peltola, M., Magnussen, J., Anthun, K.S., Kittelsen, S.A.C., Roed, A., Olsen, K., Medin, E. og C. Rehnberg: Measuring cost efficiency in the Nordic Hospitals - a cross-sectional comparison of public hospitals in 2002, *Health Care Management Science*, 13(4), 346-357.

Melberg, H.O. og O. Røgeberg: Rational Addiction Theory: A Survey of Opinions, *Journal of Drug Policy Analysis*, vol. 3(1), article 5.

Nyborg, K.: Will Green taxes Undermine Moral Motivation? *Public Finance and Management* (special issue on Public Finance and the Environment), 331-351.

Røgeberg, O., Andresen, S. og B. Holtsmark: International climate treaties: The case for pessimism, In *Climate law* 1(1), 177-197.

1.2. Internasjonale bokkapitler

1.3. Norske tidsskriftartikler og bokkapitler

Bergsvik, D., Markussen, S. og O. Raaum: Tok en tredagers? Mønstre i det egenmeldte fraværet, *Søkelys på Arbeidslivet*, 27(4), 379-395.

Dale-Olsen, H. og S. Markussen: Økende sykefravær over tid? Sykefravær, arbeid og trygd 1972-2008, *Søkelys på Arbeidslivet*, 27(1/2), 105-121.

Hardoy, I. og T. Zhang: Innvandrere i arbeid: Hjelper arbeidsmarkedstiltak? *Søkelys på Arbeidslivet*, 27(4), 343-363.

Markussen, S.: 2004: Da sykefraværet falt som en stein, *Samfunnsøkonomen*, 3, 18-23.

Moene, K. og E. Barth: Små lønnsforskjeller og store velferdsstater, *Søkelys på Arbeidslivet*, 27(1/2), 77-86.

Nyborg, K.: Rådgiver – ikke portvakt, *Samfunnsøkonomen* 3, 35-41.

Røed, K.: Ja til sykenærvær! *Samfunnsøkonomen* 3, 13-17.

2. Memoranda fra Økonomisk institutt, Universitet i Oslo

Biørn, E.: Identifying Trend and Age Effects in Sickness Absence from Individual Data: some Econometric Problems, nr 20.

Gaure, S.: OLS with Multiple High Dimensional Category Dummies, nr 14.

Golombek, R. Greaker, M. og M. Hoel: Climate Policy without Commitment, nr 2.

Hoel, Michael, Is there a green paradox? nr 13.

Hoel, Michael and Sverre Jensen, Cutting Costs of Catching Carbon Intertemporal effects under imperfect climate policy, nr 19.

3. Frischsenterets rapporter og arbeidsnotater

Berset, A., Eide, E., Goldstein, H., Larssen, P.G. og J.-W. Olsen: Revelation of Tax Evasion by Random Audits Report on Main Project, Part 2, rapport nr 1.

Bratsberg, B., Raaum, O., Røed, K. og H.M. Gjefsen: Utdannings- og arbeidskarrierer hos unge voksne: Hvor havner ungdom som slutter skolen i ung alder? rapport nr 3.

Bratsberg, B. og O. Raaum: Effekter av krav om forsørgelsesevne ved familiegjenforening, rapport nr 4.

Edvardsen, D.F., Førund, F.R. og S.A.C. Kittelsen: Effektivitets- og produktivitetsanalyser på StatRes-data, rapport nr 2.

Førsund, F.R. og S.A.C. Kittelsen: Produktivitet i skatteetaten 2006-2009 med regioner som enhet, rapport nr 5.

Li, D: Job Reallocation and Labour Mobility among Heterogeneous Firms in Norway, arbeidsnotat nr 1.

4. HERO skriftserie

5. Rapporter/notater fra andre institusjoner

Bratsberg, B., Raaum, O., Røed, M. og P. Schøne: Immigration Wage Impacts by Origin, UCL CReAM Discussion paper no 30.

Bratsberg, B. og O. Raaum: Immigration and Wages: Evidence from Construction, UCL CReAM Discussion paper no 6.

Bratsberg, B., Fevang, E. og K. Røed: Disability in the Welfare State – An Unemployment Problem in Disguise? IZA Discussion paper no 4897.

Bratsberg, B. og O. Raaum: Effekter av krav om forsørgelsesevne ved familiegjenforening (Effects of subsistence requirements for family reunification). Report prepared for the Norwegian Directorate of Immigration

Bratsberg, B., Raaum, O., Røed, K. og H.M. Gjefsen: Utdannings- og arbeidskarrierer hos unge voksne: Hvor havner ungdom som slutter skolen i ung alder? (Education and employment careers of young adults: Where do school drop-outs go?). Report prepared for the Norwegian Directorate for Education and Training.

Biørn, E., Gaure, S., Markussen, S. og K. Røed: The rise in absenteeism – disentangling the impact of cohorts, age and time, IZA Discussion paper no. 5091.

Bjørnstad, R., Gjelsvik, M.L., Godøy, A., Holm, I. og N.M. Stølen: Demand and supply of labor by education towards 2030, Rapport 39, Statistisk sentralbyrå.

Cools, S., Fiva, J.H. og L.J. Kirkebøen: The Effects of Paternity Leave on Parents and Children, ESOP working paper.

Dalen, D.M., Locatelli, M. og S. Strøm: Longitudinal Analysis of Generic Substitution, CESifo working paper no. 3176.

Dalen, D. M., Sorision, E. og S. Strøm: Choosing among Competing Blockbusters: Does the Identity of the Third-Party Payer Matter for Prescribing Doctors? CESifo working paper no. 3227.

Eide, E., von Simson, K. og S. Strøm: Rank Dependent Utility, Tax Evasion and Labor Supply, CESifo working paper no 3213.

Gaure, S., Røed, K., van den Berg, G.J. og T. Zhang: Estimation of Heterogeneous Treatment Effects on Hazard Rates, IZA Discussion Paper no. 4794.

Hoel, M.: Climate change and carbon tax expectations, CESifo Working paper no. 2966.

Hoel, M. og S. Jensen: Cutting costs of catching carbon – intertemporal effects under imperfect climate policy, CESifo Working paper no. 3284.

Hoel, M. og S. Jensen: Cutting costs of catching carbon – intertemporal effects under imperfect climate policy, Discussion Paper 639, Statistisk sentralbyrå.

Hægeland, T., Kirkebøen, L.J. og O. Raaum: Skolebidragsindikatorer for videregående skoler i Oslo, Rapport 36, Statistisk sentralbyrå.

Hægeland, T., Kirkebøen, L.J., Raaum, O. og K.G. Salvanes: Why Children of College Graduates Outperform their Schoolmates: A Study of Cousins and Adoptees, IZA Discussion Paper no. 5369.

Kverndokk, S. og K. E. Rosendahl: The Effects of Transport Regulation on the Oil Market - Does Market Power Matter? Discussion Paper 10-40, Resources For the Future, Washington, DC.

Kverndokk, S. og K. E. Rosendahl: The Effects of Transport Regulation on the Oil Market - Does Market Power Matter? Discussion Paper 629, Statistisk sentralbyrå.

Markussen, S., Mykletun, A., og K. Røed: The case for presenteeism, IZA Discussion Paper no. 5343.

Rygh, L.H., Helgeland, J., Braut, G.S., Bukholm, G., Fredheim, N., Frich, J.C., Halvorsen, M., Kittelsen, S.A.C., Magnus, T., Nguyen, K.N., Thesen, J. og O. Tjomsland: Forslag til rammeverk for et nasjonalt kvalitetsindikatorsystem for helsetjenesten, Rapport fra Kunnskapscenteret nr 16., Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten.

Røed, K. og J.F. Skogstrøm: Creative Unemployment. IZA Discussion Paper no. 5373.

6: Faglige foredrag

Bratsberg, B: On the labor market outcomes naturalized citizens, European Commission and OECD seminar on Naturalisation and the socio-economic integration of immigrants and their children, Brussel.

Bratsberg, B.: Limited access to ACME ltd? Immigrant wage profiles within and between establishments, University College London.

Bratsberg, B.: Immigration and Wages: Evidence from Construction, Free University of Amsterdam.

Brekke, K.A.: Fair Frames: The Effects of Framing and Justice Concerns on Public Good Contributions (with James Konow and Karine Nyborg), presentert på Economic Science Association World Meeting, København.

Golombek, R.: Are green certificates the solution? MILEN, Universitetet i Oslo.

Golombek, R.: Growth and the Environment, Høyskolen i Oslo.

Golombek, R.: Permit Allocation Rules in Electricity Markets, NEECI workshop, Oslo.

Hoel, M.: Climate change and carbon tax expectations, SURED Conference, Ascona/Sveits.

Hoel, M.: Is there anything special about environmental R&D? CESifo area conference on energy & climate economics, Munchen.

Hoel, M.: Is there anything special about environmental R&D? CER-ETH Economics Research Seminar, Zurich.

Hoel, M.: Is there anything special about environmental R&D? (igangværende forskning i samarbeid med Mads Greaker), Helsinki Center of Economic Research Seminar, Helsinki.

Hoel, M.: Is there a green paradox? konferanse: "Climate change and carbon tax expectations": "Climate Change and Common Sense: Workshop in Honour of Tom Schelling", Manchester.

Hoel, M.: Reflections on the green paradox, NEECI Workshop, Oslo.

Hoel, M.: ESOP Workshop "Climate change and distribution", Oslo 22-23 juni 2010.

Hoel, M.: "Økonomiske virkemidler i klimapolitikken". Fagsymposium i Vitenskapsakademiet, Oslo.

Jensen, S.: Cutting costs of catching carbon – intertemporal effects under imperfect climate policy, SURED Conference, Ascona/Sveits.

Kittelsen, S.: Climate change: The impact on electricity markets in Western Europe, Det nasjonale forskermøte for økonomer, Universitetet i Agder, Kristiansand.

Kittelsen, S.: A comparative analysis of specialized health services in the Nordic countries, Presentation in organized session at European Conference on Health Economics (ECHE), Helsinki.

Kittelsen, S.: A comparative analysis of specialized health services in the Nordic countries, presentasjon for Faglig forum, Senter for helsetjenesteforskning, Akershus universitetssykehus, Lørenskog.

Kittelsen, S. (med Rolf Golombek): Climate change: The impact on electricity markets in Western Europe, Nordic Energy, Environmental Constraints and Integration (NEECI) Workshop, Holmenkollen.

Kverndokk, S.: Moral concerns on tradable pollution permits in international environmental agreements, seminar University of Alberta, Edmonton, Canada.

Kverndokk, S.: Socioeconomic Health Inequalities in Egalitarian and Less Egalitarian Countries, Seminar AREC, University of Maryland.

Kverndokk, S.: Economics and the Challenge of Global Warming, Johns Hopkins University, SAIS, Bologna Center, Bologna.

Kverndokk, S.: Transport Regulation and the effects in the Oil Market - Does Market Power Matter? Resources For the Future, Washington, DC.

Kverndokk, S.: Income related health inequality in Nordic welfare states – more inequality or the wrong measure? conference on “Health, Happiness, Inequality: Modelling the Pathways between Income Inequality and Health”, Darmstadt, Germany.

Kverndokk, S.: Transport Regulation and the effects in the Oil Market - Does Market Power Matter? seminar US Environmental Protection Agency, Washington, DC.

Kverndokk, S.: Transport Regulation and the effects in the Oil Market - Does Market Power Matter? World Bank, Washington, DC.

Markussen, S.: Utviklingen i det norske sykefraværet. Økonomisk institutt, Universitet i Oslo.

Markussen, S.: Er fastlegens sykmeldingspraksis avhengig av økonomiske insentiver, Sykefraværworkshop.

Markussen, S.: Fastlegens betydning for sykefraværet, Den nasjonale helseøkonomikonferansen.

Markussen, S.: The case for presenteeism, Stabsseminar Universitetet i Bergen.

Markussen, S.: The case for presenteeism, ESOP, Universitetet i Oslo.

Markussen, S.: Livshendelser og sykefravær – tegn til normendringer? Trygdeforskningsseminaret.

Myrann, A.G.: Survival of the fit and the fat, Vekstforsksseminar, Handelshøyskolen BI .

Nyborg, K.: The Gate is Open – Primary Care Physicians as Social Security Gatekeepers, Det nasjonale forskermøte for økonomer, Universitetet i Agder, Kristiansand.

Nyborg, K.: I Don't Want to Hear About it. Rational Ignorance among Duty-Oriented Consumers, CRETA/Marie Curie Symposium in Honor of Peter Hammond, Warwick University.

Nyborg, K.: Porten er åpen. Om fastlegenes portvaktrolle, Institutt for Samfunnsforskning, Oslo.

Nyborg, K.: I Don't Want to Hear About it. Rational Ignorance among Duty-Oriented Consumers", ESOP, Universitetet i Oslo.

Nyborg, K.: Is corporate social responsibility associated with lower wages? 4th World Congress of Environmental and Resource Economists, Montreal, Canada.

Nyborg, K.: Corporate Social Responsibility as Labor Market Screening: Theory and Evidence, NHH, Bergen.

Nyborg, K.: Playing with the good guys: A public good game with endogenous group formation, Freie Universität, Berlin.

Nævdal, E.: Climate Change, Catastrophic Risk and the Relative Unimportance of Discounting, Monte Verità Conference on Sustainable Resource Use and Economic Dynamics - SURED 2010, Ascona/Sveits.

Nævdal, E.: Economic management of threshold effects in natural resource systems, Leicester University Workshop on Resource Economics.

Nævdal, E.: Climate Change, Catastrophic Risk and the Relative Unimportance of Discounting, The 17th Ulvön Conference on Environmental Economics, Sverige.

Raaum, O.: Immigration and Wages; Evidence from Construction, EALE-SOLE congress London.

Raaum, O.: Immigrant wage profiles within and between establishments, IFAU Conference on Immigration and labour market integration, Sverige.

Røed, K.: Entrepreneurship: Origins and Returns, entreprenørskapsforskningskonferanse, Handelshøgskolen i København.

Røed, K.: Creative unemployment. Oslo-Århus konferanse om vekst og
entreprenørskap, Oslo.

Røed, K.: Unemployment insurance in welfare states – how can we contain the
moral hazard problem? workshop Ghent University og UCLouvain om
“Monitoring, Counseling and Sanctions: Structural and Reduced Form Evaluation”,
Ghent, Belgia.

Røed, K.: Economic and Social Incentives for Viable Age Policies, konferansen
“Older workers in a sustainable society”, Oslo.

Røed, K.: Disability in the Welfare State – and Unemployment Problem in Disguise,
faglig seminar i Norges Bank, Oslo.

Røed, K.: The case for presenteeism, faglig seminar på Universitetet i Utrecht,
Nederland.

Røed, K.: Syk eller "syk"? Sykelønn - når ideologi møter forskning, innledning på
ESOP Fabler, Universitetet i Oslo.

Røed, K.: The case for presenteeism, faglig seminar, NHH, Bergen.

Røed, K.: The case for presenteeism, faglig seminar, University of Wurzburg,
Germany.

Røed, K.: The case for presenteeism, faglig seminar, University of Nuremberg,
Germany.

Røed, K.: Sykefraværet i Norge – Hva kan gjøres? Centre for Monetary Economics,
BI, Oslo.

Røgeberg, O.: Economic perspectives on autonomy: Different viewpoints,
workshop "Addiction, Choice and Responsible Agency", CSMN (Center for Study
of Mind in Nature), Universitetet i Oslo.

Røgeberg, O.: Å ta absurde teorier på alvor, NOVA personalseminar.

Røgeberg, O.: Inequality aversion and trade, NORKLIMA workshop, Oslo.

Skogstrøm, J.F.B.: Utdanning og Entreprenørskap, konferanse om entreprenører, NHD.

Vestad, O.L.: Labour mobility, pension portability, and the lack of lock-in effects, Det nasjonale forskermøte for økonomer, Universitetet i Agder.

Vestad, O.L.: Labour mobility, pension portability, and the lack of lock-in effects, Annual ESPE conference, Essen, Tyskland.

Vislie, J.: Optimal saving when productivity shocks are triggered by stochastic threshold caused by stock pollution, NORKLIMA workshop, Oslo.

7. Brukerrettede foredrag

Bratsberg, B.: Effekter av krav om forsørgelsesevne ved familiegjenforening (Effects of subsistence requirements for family reunification), Velferds- og migrasjonsutvalget.

Bratsberg, B.: Yrkesdeltaking på lang sikt blant ulike innvandrergupper i Norge (Long-term employment of various immigrant groups in Norway), Velferds- og migrasjonsutvalget.

Bratsberg, B.: Effekter av krav om forsørgelsesevne ved familiegjenforening (Effects of subsistence requirements for family reunification), Utlendingsdirektoratet.

Bratsberg, B.: Arbeidsinnvandring og lønnsutvikling, avslutningskonferanse for Arbeidslivsprogrammet, Norges forskningsråd.

Brekke, K.A.: Behavioral Economics, The Annual Meeting of Economists at Norges Bank, Holmen Fjordhotell, Asker.

Carlsen, B.: Fastlegenes portvaktrolle, seminar om sykefravær, Arbeid- og inkluderingsdepartementet, Oslo.

Golombek, R.: The effects on petroleum prices from development of substitutes, Petrosam brukerkonferanse, Gardermoen.

Golombek, R.: Allokeringsregler for utslippkvoter, brukerseminar, Olje- og energidepartementet.

Hoel, M.: Klimapolitikk og fossile brensler, brukerseminar Olje- og energidepartementet, Oslo.

Kittelsen, S.: Komparative studier som hjelpemiddel i politikkutforming, Helseøkonomikonferansen, Holmen fjordhotell, Asker.

Kittelsen, S.: Måling av produktivitet og effektivitet i offentlig sektor, Forvaltningsrevisjonsavdelingene i Riksrevisjonen, Comfort Hotel RunWay, Gardermoen.

Kittelsen, S.: A comparative analysis of specialized health services in the Nordic countries, policy seminar at Medical Management Centre, Karolinska Institutet, Stockholm.

Kittelsen, S. og F.R. Førsum: Produktivitet i skatteetaten 2006-2009 med regioner som enhet, Skattedirektoratet, Oslo.

Kittelsen, S. og F.R. Førsum: Produktivitet i skatteetaten 2006-2009 med regioner som enhet, Riksrevisjonen, Oslo.

Kittelsen, S. (med Rolf Golombek): Climate change: The impact on electricity markets in Western Europe, seminar for Olje- og energidepartementet, Oslo.

Kverndokk, S.: Virkninger i oljemarkedet av reguleringer i transportsektoren, seminar for Olje- og Energidepartementet.

Kverndokk, S.: Punishing the good or the bad guys? A possible experimental design, NORKLIMA-workshop, Oslo.

Markussen, S.: Øker sykefraværet? Arbeidsgiverforeningen Spekter, Oslo.

Markussen, S.: Utviklingen i sykefraværet over tid, Attføringscenteret i Rauland, Lillehammer.

Markussen, S.: Trenger vi sterkere incentiver? CIVITAs frokostmøte, Oslo.

Markussen, S.: Utviklingen i sykefraværet over tid, Finansdepartementet.

Markussen, S.: Utviklingen i sykefraværet over tid, medlemsmøte Lørenskog AP.

Markussen, S.: Utviklingen i sykefraværet over tid, Naturviternes tariffkonferanse.

Markussen, S.: Utviklingen i sykefraværet over tid, borgerlig fraksjon Stortinget.

Markussen, S.: Kan sykefraværet reduseres uten sterkere insentiver? fagdag Finansdepartementet.

Markussen, S.: Utviklingen i sykefraværet over tid, Finanstilsynet.

Markussen, S.: Økningen i sykefravær over 1990-tallet (om "The rise in absenteeism"), Arbeidsdepartementet.

Markussen, S.: Div. om sykefravær (div. tema), SSB Arbeidsmarkedsseksjonen.

Markussen, S.: Hva skal vi gjøre med sykefraværet? Arbeidslivssenteret i Østfold.

Myrann, A.G.: Towards a better understanding of firm exits, MER-møteplass, Radisson SAS Nydalen.

Nyborg, K.: Penger er ikke alt: Samfunnsansvar som rekrutterings- og motivasjonstiltak, åpen dag, Universitetet i Oslo.

Raaum, O.: Comments on studies of drivers of intergenerational mobility, CRITA meeting, Russel Sage Foundation, London.

Raaum, O.: Utdannings- og arbeidskarrierer hos unge voksne: Hvor havner ungdom som slutter skolen i ung alder? Utdanningsdirektoratet.

Raaum, O.: Kommentarer AKS seminar, Universitetet i Oslo.

Raaum, O.: Evalueringsmetoder og dokumentert kunnskap om effektive tiltak, Almlid-utvalget, Gardermoen.

Røed, K.: Sykefravær i Norge, Arbeiderpartiets stortingsgruppe, Stortinget, Oslo.

Røed, K.: Om økonomiske insentiver og hvordan de virker, Forskningsrådets avslutningskonferanse for arbeidslivsforskningsprogrammet, Oslo.

Røed, K.: Drivkrefter bak veksten i langtidssykefraværet 1993-2005. Innledning på Forskningsrådets sykefraværsforskningskonferanse, Holmen fjordhotell.

Røed, K.: Kan arbeid erstatte trygd? Samfunnsøkonomisk forenings Valutaseminar, Lysebu, Oslo.

Røed, K.: Tiltak for reduksjon i sykefravær: Aktiviserings- og nærværsreform, foredrag for offentlig utvalg som utreder sykefravær i helse- og omsorgssektoren.

Røed, K.: Uføretrygden – hvor står vi, og hvor går vi? Pensjonsforum, Fafo, Oslo.

Røed, K.: Sykefravær i Norge, lunsjseminar, Riksrevisjonen, Oslo.

Røed, K.: Sykefraværet i Norge – Hva kan gjøres? Samfunnsøkonomisk forenings frokostseminar, Aker brygge, Oslo.

Røed, K.: Sykefravær og arbeidsmoral, faglunsj i regi av studentforeningen, senter for helseledelse UiO, Oslo.

Røed, K.: Konkurs og utstøtning fra arbeidsmarkedet, lunsjseminar, Næringsdepartementet, Oslo.

Røed, K.: Konkurs og utstøtning fra arbeidsmarkedet, Arbeids- og velferdsdirektoratet, Oslo.

Røed, K.: Er uførtrygd skjult arbeidsledighet? Arbeids- og velferdsdirektoratet, Oslo.

Røed, K.: Den nordiske velferdsmodellen og utenforskapet, Arbeidsdepartementet.

Røed, K.: Barrierer i arbeidslivet, Arbeidsdepartementet.

Røed, K.: Push eller pull? Hvem faller ut av arbeidslivet og hvorfor? Kan de komme tilbake til arbeidslivet? Hvordan? NHO-konferanse, Losby.

Røed, K.: Entreprenørskap og kjønn i Norge, Forskningsrådets konferanse om entreprenørskap (MER), Oslo.

Røed, K.: Betydningen av sykefravær for arbeid og avlønning, Forskningsrådets konferanse om sykefraværskforskning, Oslo.

Røed, K.: Velferdsstatens møte med migrasjon. Globaliseringskonferansen 2010, Folkets Hus, Oslo.

Røed, K.: Hva skal til for å lykkes? IA-konferanse arrangert av Arbeidsdepartementet. Plaza Hotel, Oslo.

Røgeberg, O.: Markedspotensialet til CCS, Olje- og energidepartementet, Oslo.

Røgeberg, O.: "Hasj: Legalisere, avkriminalisere eller rekriminalisere?" Samfunnsvitenskapelig Fakultetsforening, Universitetet i Oslo.

Vestad, O.L.: Who pays for occupational pensions?, Trygdeforskningsseminaret, Bergen.

8. Populære framstillinger, avisartikler, debattinnlegg m.m.

Alfsen, K.H., Berntsen, T. K., Dokken, T. M., Drange, H., Hagen, J. O., Hanssen-Bauer, I., Isaksen, I., Isaksen, K., Jansen, E., Kverndokk, S., Lie, Ø., Mauritzen, C., Myhre, G., O'Brien, K., Skjølsvik, K. O. og Ø.Paasche: Solid klimaforskning, Aftenposten.

Bråten, R.H.: Kjør klimakur, studentkronikk Dagens Næringsliv.

Fjeldvig, K.: Leger utdannet i Norge tjener mest, Hegnar online.

Fjeldvig, K.: Leger tjener mindre med utdanning i utlandet, E24.

Golombek, R.: Tar usikkerhet på alvor, Intervju i Fremtidens rene energisystem, nyhetsbrev.

Golombek, R.: Intervju i Energi.

Kittelsen, S.A.C.: 15 milliarder å spare, Aftenposten.

Kittelsen, S.A.C.: Sløser bort hver fjerde krone, Finansavisen.

Kverndokk, S.: One Economist's Thoughts about Moral Concerns over Cap-and-Trade, Weekly Policy Commentary, Resources For the Future, Washington, DC.

Markussen, S.: The individual cost of sick leave: Dagens Næringsliv.

Markussen, S.: Betaler fraværet selv, Lørdagsrevyen NRK.

Markussen, S.: morgengjest om sykefravær, TV2 Nyhetskanalen.

Nyborg, K.: Prisen for meningsfylt arbeid, Dagens Næringsliv.

Nævdal, E.: Ligger Edderkoppangst i genene våre? Dagbladets Søndagsbilag.

Nævdal, E.: Vi trenger en ny type forskere, Dagbladet.

Nævdal, E.: Diskonteringsraten effekt på optimal klimapolitikk, Klima 5, 34-35.

Røed, K.: Flere i arbeid med nye regler (med Arnstein Mykletun), Dagens Næringsliv.

Røed, K.: Ikke enten syk eller frisk (med Arnstein Mykletun), Aftenposten.

Røgeberg, O og H.O. Melberg: Høye kostnader ved hasjforbud, Dagbladet.

Arbeidsmarkedet

Sykefraværet – alder, kohort, eller tid?

Frischsenteret har i 2010 arbeidet videre med studier av sykefraværet i Norge. I artikkelen "The Rise in Absenteeism: Disentangling the Impacts of Cohort, Age and Time" har vi analysert økningen i langtidssykefraværet fra 1993 til 2005. Vi har dekomponert veksten i i) faktorer som kan knyttes til endringer i arbeidsstyrkens sammensetning, og ii) faktorer som kan knyttes til endringer i arbeidstakeres sykefraværsatferd. Studien dekomponerer endringer i fraværet i faktorene *fødselsår* (kohorteffekter), *alder*, og *tid*. Artikkelen er skrevet av Erik Biørn, Simen Gaure, Simen Markussen, og Knut Røed, og er utgitt som IZA Discussion Paper No. 5091 (<http://ftp.iza.org/dp5091.pdf>.)

Et hovedfunn i studien er at sykefraværet har økt sterkere på individnivå enn det har gjort på aggregert nivå. Det innebærer at de endringene som har funnet sted i arbeidsstyrkens sammensetning mellom 1993 og 2005 isolert sett har trukket fraværsraten ned i Norge. Dette skyldes i særlig grad at arbeidstakere med høy fraværsrisiko har forlatt arbeidsmarkedet til fordel for mer varige helserelaterte trygdeordninger (rehabiliteringspenger, attføringspenger og uførestønad).

Fraværet har økt for alle kohorter og aldersgrupper, og det er ingenting som tyder på at fraværet har økt mer blant de unge enn blant de eldre. Tvert i mot viser studien at kohorter født på 1960-tallet tenderer til å ha lavere fravær enn kohorter født på 1950-tallet, alt annet likt.

Forsøkene på å skille alders-, tids-, og kohorteffekter fra hverandre reiser store metodiske problemer. Artikkelen drøfter disse metodeproblemene i detalj, og diskuterer de empiriske funnenes sensitivitet med hensyn på valg av alternative identifiserende antagelser. En grundig diskusjon av metodeproblemene er gitt i artikkelen "Identifying Trend and Age Effects in Sickness Absence from Individual Data: Some Econometric Problems", skrevet av Erik Biørn. Artikkelen er utgitt som Memorandum No. 20/2010, Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo.

Arbeidet med artiklene er utført innenfor rammen av prosjektet "Sykefravær i Norge - Årsaker, konsekvenser og politikimplikasjoner", finansiert av Norges Forskningsråd.

Forteller ulike datakilder ulike historier om sykefraværet?

Forut for reforhandlingen av IA avtalen vinteren 2010 ble sykefraværet debattert intenst. Et av spørsmålene som ble diskutert var hvorvidt fraværet er økende eller ikke? Mens fraværsutviklingen siden 1993 er relativt velkjent og kan studeres med individdata, er det stor usikkerhet knyttet til hvordan fraværet var før 1993. I debatten er det to datakilder som har vært hyppig benyttet og som gir ulike svar, nemlig NHOs sykefraværsstatistikk og sykepengeutbetalingene fra NAV. Harald Dale-Olsen og Simen Markussen har i artikkelen *Økende sykefravær over tid* (publisert i *Søkelys på arbeidslivet* nr 1-2/ 2010) forsøkt å kaste lys over utviklingen i sykefraværet fra 1972 til i dag ved hjelp av en tredje datakilde, nemlig arbeidskraftsundersøkelsen (AKU). De finner at mens kvinners fravær har økt betydelig har menns fravær holdt seg relativt konstant. Endret alderssammensetning, yrkestilhørighet og utdanningsnivå kan ikke forklare økningen i kvinners fravær. Derimot tyder resultatene på at menns fravær, korrigert for dette, har økt noe.

Det er ikke lett å forklare økningen i sykefraværet. Teorier som forklarer denne økningen med endringer i observerbare kjennetegn ser *ikke* ut til å kunne forklare veksten. En står dermed igjen med vanskelig testbare forklaringer som innebærer uobserverbare forhold så som endrede krav i arbeidslivet, økt yrkesdeltakelse blant folk med dårlig helse og endrede holdninger til arbeid og sykdom. I et forsøk på å kaste lys over sykefraværsutviklingen de siste årene studerer Dale-Olsen og Markussen avslutningsvis utviklingen i sykefraværet innenfor noen helt konkrete diagnoser: brudd, forstuelse og dislokasjon. De finner, som forventet, at forekomsten av disse sykmeldingene er ganske uendret siden 1995. Derimot har varigheten på disse sykmeldingene økt med over 20 prosent. De finner det vanskelig å forklare dette uten å åpne for at det har skjedd holdningsendringer.

Arbeidet med artikkelen er utført innenfor rammen av prosjektet " Sykefravær i Norge - Årsaker, konsekvenser og politikkimplikasjoner", finansiert av Norges Forskningsråd.

Tyder fraværs mønsteret på overforbruk av egenmelding?

Utviklingen i arbeidsledighet, uføretrygd og legemeldt sykefravær kan studeres i detalj med registerdata. Mønstre i egenmeldt sykefravær vet vi derimot lite om ettersom egenmeldinger kun registreres av arbeidsgiver. De som er interessert i egenmeldt fravær må derfor nøye seg med en utvalgsundersøkelse gjennomført av Statistisk sentralbyrå. Frischsenteret har imidlertid fått tilgang til personlldata fra et

større norsk konsern for å kunne se nærmere på arbeidstakernes bruk av egenmeldinger. Konsernet omfattes av IA avtalen.

Den norske sykkelønnsordningen er trolig verdens mest generøse med full lønn under sykdom i opp til ett år. Ansatte i IA bedrifter kan være borte fra jobben én måned ekstra hvert år om de (mis)bruker egenmeldingsordningen fullt ut. Vi finner imidlertid ingen indikasjoner på utbredt misbruk av egenmeldinger. Tvert i mot finner vi at svært mange arbeidstakere ikke har noe egenmeldt fravær. De som har egenmeldt fravær returnerer til jobb lenge før egenmeldingsperioden utløper og det er så godt som ingen som bruker opp kvoten på 24 dager per år. Vi finner heller ikke at det egenmeldte fraværet er høyere på mandager og fredager.

Mønstrene i egenmeldt fravær ligner på hva vi vet om legemeldt fravær. En større andel av de yngste har egenmeldt fravær, men når vi sammenlikner arbeidstakere innen samme selskap og med tilsvarende timelønn, er det svake tegn til at yngre bruker egenmeldinger oftere enn eldre. Samtidig er de yngres egenmeldingsepisoder av kortere varighet enn hva som er tilfelle for deres eldre kollegaer. Endelig finner vi heller ingen tegn til at egenmeldt fravær er et substitutt til legemeldt fravær. Noen arbeidstakere har mye av begge deler, mens andre ikke er borte fra jobben overhodet.

Studien "Tok en tredagers? Mønstre i egenmeldt fravær" av Daniel Bergsvik, Simen Markussen og Oddbjørn Raaum er utgitt i Søkelyset på arbeidslivet No. 4, 2010. Arbeidet med artikkelen er utført innenfor rammen av prosjektet "Sykefravær i Norge - Årsaker, konsekvenser og politikimplikasjoner", finansiert av Norges Forskningsråd.

Effekter av gradert sykmelding

I artikkelen "The Case for Presenteeism", har Simen Markussen, Arnstein Mykletun, og Knut Røed evaluert effektene av såkalt gradert sykmelding, dvs. at arbeidstakere er forpliktet til å arbeide noe under sykdom. Artikkelen er utgitt som IZA Discussion Paper No. 5343 (<http://ftp.iza.org/dp5343.pdf>). Et metodisk problem knyttet til evaluering av gradert sykmelding er at graderingsbeslutningen ikke er randomisert, slik at personer som får gradert sykmelding må antas å være forskjellige fra personer som får full sykmelding. I analysen løses dette problemet ved å benytte fastlegens "graderingshyppighet" som en såkalt instrumentvariabel, dvs. at det er variasjoner i denne variabelen som ene og alene identifiserer de kausale effektene av

gradering. Legenes graderingshyppighet anslås på grunnlag av legens tilbøyelighet til å gradere *andre pasienters* sykmeldinger.

Resultatene fra analysen tyder på at gradert sykmelding har svært positive effekter på pasientenes utfall i arbeidsmarkedet, gitt at et fravær har vart i minst åtte uker. Alt annet likt medfører en gradert sykmelding – som alternativ til full sykmelding – bortimot en halvering av det samlede fraværet knyttet til et sykdomsforløp. Graderingsbeslutningen bidrar også til å redusere risikoen for igjen å bli avhengig av trygdeytelser og til å øke sannsynligheten for å forbli sysselsatt de nærmeste årene. Studien viser for øvrig at fastleger som ofte graderer sine sykmeldinger også tenderer til å skrive ut færre langtidssykmeldinger. Dette tyder på at hyppig bruk av gradering ikke reduserer terskelen for å utstede sykmeldinger generelt. Tvert imot kan det synes som om aktiv bruk av gradering gjør det lettere for fastlegene å opptre "strengt".

Artikkelen diskuterer mulige årsaker til at gradert sykmelding tilsynelatende har såpass sterke gunstige effekter på pasientenes arbeidsmarkedsutfall. Det pekes spesielt på tre forhold: For det første viser nyere medisinsk forskning at aktivitet og deltakelse normalt er mer helsefremmende enn passivitet for de helseproblemer som dominerer sykefraværet i Norge (rygg- og skjelettplager og lettere psykiske lidelser). For det andre kan aktiv bruk av gradert sykmelding redusere atferdsrisikoproblemene knyttet til sykefraværsforsikring, ettersom det blir mindre fristende å skaffe seg en sykmelding når man likevel må på jobb. Og for det tredje kan gradert sykmelding forebygge utstøtning fra arbeidsplassen, ettersom arbeidsgiver presses til å gjøre noe for den gradert sykemeldte - med full sykemelding sendes derimot hele regningen videre til staten.

Arbeidet med artikkelen er utført innenfor rammen av prosjektene " Virkninger av en aktivitetsorientert velferdspolitik" "og" Sykefravær i Norge - Årsaker, konsekvenser og politikkomplikasjoner", begge finansiert av Norges Forskningsråd.

Yrkesdeltakelse på lang sikt blant innvandrere i Norge

Frischsenteret har i 2010 arbeidet videre med problemstillinger rundt innvandreres langsiktige tilpasning i det norske arbeidsmarkedet. Det er dokumentert i artikkelen "When minority Labor Migrants Meet the Welfare State" av Bernt Bratsberg, Oddbjørn Raaum Raaum, og Knut Røed (Journal of Labor Economics (2010)) at mannlige arbeidsinnvandrere som kom til Norge fra Pakistan, Tyrkia, India og

Marokko i årene rett før innvandringsstoppen ble innført i 1975 deltok svært aktivt i det norske arbeidsmarkedet de første 10 årene etter ankomst til landet, men at det deretter fant sted et markert fall i deltakelsesraten. I år 2000 – 25 til 29 år etter ankomst til Norge – var bare halvparten av arbeidsinnvanderne fortsatt sysselsatte. Til sammenlikning var sysselsettingsandelen 87 prosent i en kontrollgruppe bestående av norskfødte menn med samme alders- og utdanningsfordeling. Så mange som 74 prosent av de ikke-sysselsatte innvanderne mottok da uføretrygd, og ytterligere 17 prosent mottok en annen type trygdeytelse eller sosialhjelp.

Det har vært betydelig interesse knyttet til spørsmålet om hvorvidt mønsteret med fallende yrkesaktivitet etter 10-15 års botid i Norge har vært særegent for denne gruppen innvandrere, eller om innvandrere fra lavinntektsland som har kommet senere til Norge, med andre oppholdsgrunner og fra andre områder, har opplevd en tilsvarende sysselsettings- og trygdeutvikling. Dette er temaet for rapporten "Yrkesdeltaking på lang sikt blant ulike innvandrergupper i Norge", forfattet av Bernt Bratsberg, Oddbjørn Raaum, og Knut Røed (Frischrapport No. 1/2011: www.frisch.uio.no/pdf/rapp11_01.pdf). Rapporten beskriver sysselsettingsutvikling og bruk av trygdeytelser for innvandrergupper fra lavinntektsland med ankomst til Norge mellom 1971 og 2000. Ved hjelp av longitudinelle registerdata gis et deskriptivt bilde av hvordan tilpasningen i det norske arbeidsmarkedet endres med botid. Mens innvandrere med opphold på beskyttelsesgrunnlag opplevde økt grad av selvhjulpenhet gjennom det første tiåret i Norge, hadde arbeidsinnvandrere fra tidlig 1970-tallet og senere ankomne familiemedlemmer høye sysselsettingsrater og lave trygderater i årene etter ankomst. For alle grupper finner vi imidlertid en tendens til fallende sysselsettingsrater – og økende mottak av uføretrygd og attførings- og rehabiliteringspenger – etter en periode på 10-15 år i landet. Det synes å være et strukturelt trekk ved det norske arbeidslivet og/eller dets velferdsordninger at utstøtnings- eller tiltrekningsmekanismer gjør det vanskelig å utnytte den innvandrede arbeidskraften fullt ut over tid.

Rapporten er utarbeidet innenfor rammen av prosjektet "Yrkesdeltaking på lang sikt blant ulike innvandrergupper i Norge", finansiert av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Effekter av krav om forsørgelsesevne ved familiegjenforening

Bernt Bratsberg og Oddbjørn Raaum kartlegger i rapporten "Effekter av krav om forsørgelsesevne ved familiegjenforening" (Rapport 4/2010, Frischsenteret) effekter av regelverksendringer som gjelder krav til økonomisk evne til underhold ved familiegjenforening. Personer med oppholdstillatelse i Norge etter asylsøknad var unntatt fra kravet om underholdsevne ved gjenforening med ektefelle i årene 1997 til mai 2003. I mai 2003 ble regelverket strammet inn. Fram til innvandreren fikk bosettingstillatelse gjaldt unntaket fra kravet om underhold kun gjenforening med personer som fikk ordinært asyl og ikke lenger personer med opphold på humanitært grunnlag.

Vårt fokus er hvorvidt underholdskravet har påvirket omfanget av – og tidspunktet for – søknad om gjenforening og realisert gjenforening med ektefelle. Like viktig er spørsmålet om regelendringen har påvirket arbeidsmarkeds- og inntektssituasjonen for personer som potensielt ønsker opphold i Norge for sin ektefelle.

En slik evaluering av effekter fra regelverksendringer fordrer at vi kan sammenlikne utfall for grupper under de alternative regelverkene. Her benyttes andre grupper innvandrere med opphold etter asylsøknad der regelverket for familiegjenforening ikke endret seg, eller var irrelevant fordi de fikk opphold sammen med ektefellen, eller ikke var gift ved første oppholdsdato.

Vårt empiriske grunnlag er administrative registre koblet sammen på individnivå, og populasjonen er innvandrere som ble gitt oppholdstillatelse i Norge etter asylsøknad i årene 1997-2007. To år etter registrering i Folkeregisteret hadde omkring 60 prosent av mennene som kom før regelendringen søkt familiegjenforening, sammenliknet med 30 prosent etter endringen. For kvinnelige referansepersoner falt søknadsandelen fra 53 til 31 prosent. Også når vi tar hensyn til endringer i aldersfordeling og opprinnelsesland finner vi at regelendringen hadde betydning for både omfanget av søknader og faktiske gjenforeninger med ektefelle.

Underholdskravet vil for innvandrere som ønsker å samle familien gi sterkere insentiver til å skaffe seg inntekt. Vi finner at underholdskravet hadde stor effekt på deltakelse og suksess på arbeidsmarkedet når vi sammenlikner tidsutviklingen i utfallsmål som lønn, inntekt, sysselsetting og mottak av sosialstønning for ulike grupper som ble stilt overfor forskjellige regelverk. Vår foretrukne sammenlikningsgruppe (anslår hva som ville skjedd dersom underholdskravet ikke

hadde blitt innført) består av personer av samme kjønn som var (i) gift og fikk opphold på humanitært grunnlag sammen med ektefellen, eller (ii) ugift ved oppholdsdato, eller (iii) fikk ordinært asyl. Disse gruppene kom enten til Norge sammen med ektefelle, eller opplevde ingen endringer i regelverket for gjenforening. Vi anslår at andelen med et ansettelsesforhold (sysselsatt) i løpet av året er syv prosentpoeng høyere på grunn av regelendringen blant gifte mannlige innvandrere med opphold på humanitært grunnlag og som kom til Norge uten ektefelle, og fire til åtte prosentpoeng høyere blant kvinner avhengig av sammenlikningsgruppe. Likeledes finner vi betydelige effekter på yrkesinntekt.

Selv om våre analyser tyder på betydelige effekter av underholdskravet i de første årene etter opphold, er datagrunnlaget for tynt til å kunne konkludere om de langsiktige effektene. Vår analyse av familieinnvandring viser klart at søknader og gjenforeninger er lavere etter fire år, men i den grad dette er forsinkelser vil effekten av regelendringen avta etter ytterligere et par år. Også for arbeidsmarkedsutfall finner vi tegn til fall i styrken av effekter over tid. For å kunne dokumentere de langsiktige effektene bør denne studien følges opp når flere år med utfallsdata er tilgjengelig for personer med opphold etter regelendringen.

Arbeidet med rapporten har vært utført innenfor rammen av prosjektet "Familieinnvandring og underholdskrav", utført på oppdrag fra Utlendingsdirektoratet.

Utdannings- og arbeidskarrierer hos unge voksne

I Frischsenterets Rapport 1/2010 "Utdannings- og arbeidskarrierer hos unge voksne: Hvor havner ungdom som slutter skolen i ung alder" studerer Bernt Bratsberg, Oddbjørn Raaum, Knut Røed og Hege Marie Gjefsen unge voksne i Norge og deres bevegelser mellom skole og arbeidslivet fra året de avsluttet grunnskolen. Fokus er på hvilke ungdommer som ikke fullfører videregående opplæring og hvorvidt ungdom som avslutter skolegangen tidlig lykkes i å etablere seg på arbeidsmarkedet. Analysen bygger på en rekke administrative registerdata der vi følger elevene som avsluttet grunnskolen mellom 1992 og 2002, semester for semester, i minst fem år. Registerne gir informasjon om utdanning (deltakelse og kompetanse), jobb, inntekt, arbeidsløshet, uførhet, utført verneplikt, barnefødsler, utvandring og død. Første del av rapporten beskriver tilstanden 5 år etter at de startet videregående utdanning, og alt i alt hadde omkring 70 % da oppnådd studie- eller yrkeskompetanse; 74 % av jentene og 65 % av guttene. Ungdoms utdanningsvalg og fullføringsgrad samvarierer

sterkt med foreldrenes utdanning og inntekt. Eksempelvis er det kun 40 % av ungdommene med foreldre uten videregående utdanning som selv oppnår studie- eller yrkeskompetanse innen fem år, mens den tilsvarende andelen blant ungdom med minst en høyt utdannet forelder er 87 %.

Ikke-vestlige innvandrere har 20 prosentpoeng høyere sannsynlighet for ikke å fullføre, sammenliknet med etnisk norske elever, men tar vi hensyn til foreldrenes utdanning og/eller inntekt, blir forskjellen borte. For etterkommere av ikke-vestlige innvandrere er bildet faktisk snudd helt på hodet idet en 11 prosentpoeng lavere fullføringssannsynlighet (før en kontrollerer for familiebakgrunn) endres til 5 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å fullføre videregående innen fem år (etter at en kontrollerer for familiebakgrunn) sammenliknet med norsk ungdom der foreldres utdanning og inntekt er lik.

Rapporten kartlegger også arbeidsmarkedsutfall for tidlige skolesluttere (dvs. elever som avsluttet videregående skole uten yrkes- eller studiekompetanse i løpet av de fem første årene etter avsluttet 10. klasse). Mens omlag 30 prosent av de tidlige skoleslutterne gikk rett ut i jobb, hadde kun halvparten fått jobb ett år etter skoleslutt – forutsatt at de ikke hadde foretatt overgang til andre tilstander. Gutter har høyere sannsynlighet for å droppe ut av skolen enn jenter, og de har også lavere sannsynlighet for å få jobb, gitt at de dropper ut.

Rapporten avsluttes med en statistisk analyse av overgangene fra skole til arbeidsliv, og eventuelt tilbake igjen. Modellen vi benytter er designet for å følge ungdom – semester for semester – fra de går ut av ungdomsskolen til de har avsluttet videregående skole og enten har kommet i arbeid eller har startet på en høyere utdanning. Lange perioder uten verken skole eller jobb er *selvforsterkende* på den måten at sannsynligheten for å vende tilbake til skole eller arbeidsliv faller med den tiden man har stått utenfor. Tempoet i denne prosessen avhenger imidlertid sterkt av familiebakgrunn. Ungdom som kommer fra familier der foreldrene har høy utdanning og inntekt vil ha langt mindre risiko for varig utenforskap enn ungdom fra familier der foreldrene har lav utdanning og inntekt. Det er generelt sett nokså små forskjeller på ikke-vestlige innvandrere og etterkommere på den ene siden, og norske ungdommer på den andre, når vi kontrollerer for foreldrenes inntekt og utdanning. Innvandrerungdom har noe større tendens til å satse på studiekompetanse og utdanning etter videregående skole enn norsk ungdom.

Arbeidet med rapporten har vært utført innenfor rammen av prosjektet "Frafall fra videregående skole", utført på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet.

Innvandrere i arbeid: Hjelper arbeidsmarkedstiltak?

Arbeidsledigheten blant ikke-vestlige innvandrere er langt høyere enn blant innfødte. For å motvirke de negative effektene av arbeidsledighet fører Norge en aktiv arbeidsmarkedspolitik. Ulike arbeidsmarkedstiltak skal kvalifisere og/eller bidra med arbeidstrening slik at de arbeidsledige lettere kan komme i jobb eller i utdanning. I artikkelen "Innvandrere på arbeidsmarkedet: Hjelper arbeidsmarkedstiltak?" av Inés Hardoy og Tao Zhang (Søkelys på Arbeidslivet No. 4, 2010) undersøkes det hva slags effekter slike tiltak har for ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrere. Analysen dekker perioden 1993–2007, og omfatter således en periode med betydelige konjunkturvariasjoner. Studien kontrollerer for både observerbare og uobserverbare kjennetegn ved individene, og måler både innlåsnings effekter og effekter etter avsluttet tiltak på fire ulike overganger (jobb, utdanning, trygd og ikke-deltakelse). Resultatene viser at effekten av å delta på AMO (opplæringstiltak) og Lønnstilskudd (NAV dekker deler av lønna) på senere jobbsannsynlighet er positiv for ikke-vestlige innvandrere. Studien finner imidlertid ingen positive sysselsettingseffekter av å delta på tiltaket Arbeidspraksis.

Artikkelen er utarbeidet innenfor rammen av prosjektet "Integration of non-western immigrants: Identifying policies that work", finansiert av Norges Forskningsråd. Prosjektet utføres i et samarbeid mellom Frischsenteret og Institutt for samfunnsforskning.

Arbeidsledighet og entreprenørskap

I artikkelen "Creative Unemployment" har Knut Røed og Jens Fredrik Skogstrøm undersøkt i hvilken grad tap av arbeid kan motivere entreprenørskap (oppstart av egen virksomhet). Artikkelen er utgitt som IZA Discussion Paper No. 5373 (<http://ftp.iza.org/dp5373.pdf>). Et metodisk problem knyttet til å analysere effekter av jobbtap er at folks tilbøyelighet til å miste jobben kan være korrelert med tilbøyeligheten til å starte egen virksomhet, selv om det ikke skulle være noen direkte årsakssammenheng mellom disse faktorene. For å identifisere den kausale effekten av jobbtap benyttes observerte konkurser. Den underliggende antagelsen er at større konkurser rammer den enkelte ansatte som en tilnærmet tilfeldig begivenhet. Dermed er det også mulig å gi anslag på denne begivenhetens kausale virkninger.

Resultatene indikerer at tap av arbeid er en viktig drivkraft bak oppstart av nye virksomheter. Personer som er ansatt i bedrifter som i løpet av de neste fire årene kommer til å gå konkurs har – alt annet likt – vesentlig høyere sannsynlighet for å starte opp egen virksomhet enn ansatte i stabile og voksende bedrifter. For menn anslås entreprenørraten å øke med 3,7 prosentpoeng (155 %), mens den for kvinner anslås å øke med 1,8 prosentpoeng (180 %). Hvis man også tar hensyn til at også ansatte i stabile bedrifter av og til mister arbeidet, blir den estimerte effekten av selve jobbtapet enda større; 4,8 prosentpoeng (392 %) for menn og 2,3 prosentpoeng (665 %) for kvinner.

Artikkelen undersøker også hvordan det går med entreprenører med opphav i henholdsvis konkursbedrifter og stabile/voksende bedrifter. I gjennomsnitt opplever entreprenører fra stabile/voksende bedrifter en mer gunstig inntektsutvikling enn entreprenører fra konkursbedrifter. Men selv blant entreprenører fra konkursbedrifter er det mange (43 %) som opplever positiv inntektsutvikling i forhold til den inntekten de hadde før de mistet arbeidet pga konkurs. Det er også verdt å merke seg at entreprenører med bakgrunn i konkursbedrift bidrar til å skape nye arbeidsplasser for flere enn seg selv. Noe over halvparten av "konkursentreprenørene" organiserte sitt entreprenørskap i et aksjeselskap, og blant disse ble det i gjennomsnitt skapt seks nye arbeidsplasser.

Arbeidet med artikkelen har vært utført innenfor rammen av prosjektet "Entreprenørskap og kjønn i Norge", finansiert av Norges Forskningsråd.

Energi og miljø

Er lønnsnivået lavere i samfunnsansvarlige bedrifter?

Mange bedrifter legger vekt på å fremstå som samfunnsansvarlige. Hvis det er kostnadskrevenne å være eller fremstå som samfunnsansvarlig, kan en spørre seg hvordan samfunnsansvarlige bedrifter kan overleve konkurransen mot bedrifter uten slike ekstrakostnader. Ofte forklares dette ved at kunder og/eller investorer kan være villige til å betale for at produktene de kjøper/investerer i blir produsert på en etisk akseptabel måte. Det kan imidlertid også tenkes at de ansatte, alt annet likt, foretrekker å jobbe i samfunnsansvarlige bedrifter. Hvis dette gjelder mange nok, vil samfunnsansvarlige bedrifter kunne tilby noe lavere lønn og likevel tiltrekke seg gode søkere. Vi har derfor studert om det finnes noen slik sammenheng i norske data: Er lønnsnivået lavere i bedrifter med rykte som samfunnsansvarlige?

Våre data om samfunnsansvar er hentet fra flere større spørreundersøkelser blant ingeniør-, jus-, it- og økonomistudenter i regi av Universum, et internasjonalt bedriftsrådgivningsfirma. Dataene indikerer bedriftenes rykte, ikke deres faktiske atferd. Vi har koblet disse dataene med registerdata for arbeidsforhold med lønn og en rekke andre variable.

Våre funn indikerer at mange er villige til å godta lavere lønn dersom bedriften har rykte som samfunnsansvarlig. Når vi tar hensyn til en lang rekke bakgrunnsvariable, som kjønn, alder, fylke, utdanning, nærings- og yrkesgruppe, samt flere bedriftskjennetegn fra Universums spørreundersøkelse, finner vi en signifikant og negativ sammenheng mellom bedriftens samfunnsansvarsrykte og lønn.

Sammenhengen er imidlertid klart sterkere for menn enn for kvinner. Det kan altså se ut til at menn går ned i lønn dersom de velger samfunnsansvarlige bedrifter, mens kvinner i liten grad gjør det samme. Dette kan dels tilskrives at menn og kvinner i samfunnsansvarlige bedrifter er mer likestilte, noe som indikeres av Universums respondenter. Det kan imidlertid også tenkes at kvinners lønnstap knyttet til samfunnsansvar i vår analyse feilaktig tilskrives kjønn, en effekt som kan tenkes å oppstå i et svært kjønnsdelt arbeidsmarked. En slik hypotese støttes av at disse to effektene (kjønnsforskjeller i effekten av samfunnsansvar, og lønnsgapet mellom kjønnene) er omtrent like store og med motsatt fortegn, men våre data er ikke detaljerte nok til å avgjøre dette. En mer utførlig drøfting av disse problemstillingene

er gitt i memorandum 1/2011 "Is corporate social responsibility associated with lower wages?" (Karine Nyborg og Tao Zhang).

Rettferdighet og utslippsreduksjoner

I arbeidet for en internasjonal klimaavtale har manglende enighet om byrdefordelingen mellom land vært et sentralt problem. Det er vanskelig å finne en fordeling av byrder ved reduserte klimagassutslipp som både oppleves som tilstrekkelig rettferdig av alle involverte parter og holder seg innenfor de enkelte lands faktiske villighet til å betale. Det finnes en rekke ulike rettferdighetsprinsipper en kunne ha lagt til grunn ved byrdefordelingen, og disse vil typisk favorisere ulike grupper av land. "Like prosentvise utslippskutt" vil for eksempel favorisere rike industriland mer enn prinsippet "like utslipp per innbygger". Ulike land kan derfor ha interesse av å appellere til ulike rettferdighetsprinsipper i sin retorikk. Det er imidlertid ikke klart hvorvidt fokus på ulike rettferdighetsprinsipper faktisk kan antas å påvirke aktørenes samarbeids- og bidragsvilje.

Vi har derfor gjennomført laboratorieeksperimenter (A, B og C) med virkelige pengeutbetalinger, som på en svært forenklet måte etterlikner insentivstrukturen ved klimaforhandlinger. Deltakerne deles anonymt inn i grupper på fire, hvorav to får 40 kr og to får 80 kr. De skal så velge hvor mye av dette de vil gi til et gruppeprosjekt og hvor mye de vil beholde selv. Hvis totale bidrag til gruppeprosjektet er for lave, vil det ikke bli gjennomført, og medlemmene får bidraget tilbake; i så fall får gruppa imidlertid to forsøk til. Hvis gruppeprosjektet lykkes, fordobles bidragene og deles likt på gruppemedlemmene. Alt dette gjentas i til sammen fire betalte runder.

I versjon A blir deltakerne spurt hvor mange *kroner* de vil bidra med; i versjon B hvor mange *prosent* de vil bidra med; og i versjon C hvor mange kroner de vil *beholde selv*. A kan knyttes til rettferdighetsprinsippet "like bidrag", B til "prosentvis like bidrag", og C til "lik inntekt". Det første prinsippet tilsier at de som kun fikk 40 kroner bør bidra mye, det andre prinsippet at de kan bidra noe mindre, og det tredje enda mindre. For de som fikk 80 kroner blir sammenhengen motsatt.

Vi finner faktisk en virkning av eksperimentversjon som går i denne retningen, men overraskende nok kun for dem med lav inntekt (40 kr). For de øvrige ligger bidragene stabilt høyt i alle versjoner av eksperimentet. Vi spør imidlertid deltakerne om hvilket av de tre rettferdighetsprinsippene de synes er riktigst, og svarene på dette er i liten grad avhengig av eksperimentversjon. Det kan altså se ut som at

effekten vi får ikke skyldes endret oppfatning om hva som er mest rettferdig, men snarere at versjon A i større grad enn C stimulerer de med lav inntekt til å bidra mer enn de egentlig synes er rettferdig – mens de med høy inntekt bidrar nokså generøst uansett.

Det er ikke opplagt at disse resultatene kan overføres til situasjonen rundt klimaforhandlinger. Direkte overført ville resultatene imidlertid bety at det særlig er fattige lands villighet til å bidra til en klimaavtale, ikke de rikes, som er følsom for hvordan debatten vinkles. Arbeidet er en del av prosjektet "Norms, green agents and environmental policy".

Effekter av transportreguleringer på oljemarkedet

I USA og Vest-Europa har tiltak for å redusere oljeforbruket fått høy prioritet de siste årene på grunn av bekymringer om klimaendringer, energisikkerhet, og ikke minst oljeutslippet i Mexicogulfen i 2010. Et naturlig sted å begynne er transportsektoren fordi den står for mer enn 50 prosent av globalt oljeforbruk, en andel som bare vil øke.

Flere virkemidler - inkludert drivstoffavgifter, biobrenselandel og brenseeffektivitetskrav - har blitt foreslått og delvis innført i transportsektoren i flere land. I dette arbeidet har vi sett på hvordan effekten av slike virkemidler avhenger av strukturen i oljemarkedet. I et frikonkurransemarked finner vi at en drivstoffavgift og et krav om biobrenselandel alltid vil redusere etterspørselen etter olje, mens en brenseeffektivitetsstandard har tvetydig effekt da det vil bli billigere å kjøre en gitt distanse hvis bilen blir mer effektiv (rebound-effekt). Denne rebound-effekten kan dominere og føre til høyere oljeforbruk, spesielt ved en høy oljepris siden forbrukerne vanligvis da er mer prisfølsomme. I en situasjon med monopol i oljemarkedet vil virkningene av regulering bli mer usikre fordi i visse tilfeller vil høyere biodrivstoffandel øke oljeforbruket.

I en åpen økonomi med både en oljeproduserende og oljeimporterende region vil avgifter og økt biobrenselandel redusere forbruket hvis de blir introdusert i importregionen (uten reguleringer i eksportregionen). Igjen vil effekten av økt brenseeffektivitet være usikker. Med markedsmakt vil oljeforbruket i importregionen kunne øke hvis det er lite i forhold til forbruket i eksportregionen, men oljeforbruket i importregionen kan falle hvis også en frikonkurransefløy produserer olje. Grunnen er at i det første tilfellet vil oljeprisen være ganske høy,

mens den blir lavere med en fløy som produserer olje. Når prisen er høy kan rebound-effekten bli sterk og føre til høyere oljeforbruk som forklart ovenfor.

Det er flere grunner til å studere endringer i oljeprisen, bl.a. for å finne fordelingsvirkninger mellom oljeprodusenter og konsumenter, hvordan bytteforholdet til utlandet påvirkes og virkningen på karbonlekkasjer. Produsentprisen beveger seg alltid i samme retning som forbruket i et frikonkurransemarked, så lavere oljeforbruk gir lavere produsentpris. Med monopol er effektene mer tvetydige og avhenger av etterspørsels- og kostnadsfunksjonene. For eksempel kan en drivstoffavgift øke produsentprisen på olje. Med et biobrenselkrav vil produsentprisen gå ned, mens med brenseffektivitetsstandard vil prisen øke dersom oljeforbruket reduseres.

For å oppsummere: hvis hovedmålet med transportreguleringen er å redusere oljeforbruket, er en drivstoffavgift det sikreste virkemiddelet. I et frikonkurransemarked går lavere forbruk alltid hånd i hånd med lavere pris. Dette kan gi ønskede bytteforholdseffekter for et oljeimportland, men vil føre til økt karbonlekkasje. Eksistensen av markedsmakt kompliserer bildet. Hvis politikerne er bekymret for fortjenesten til store oljeprodusenter eller bytteforholdet med utlandet, bør de unngå brenseffektivitetsstandarder. Hvis de er bekymret for karbonlekkasje, blir konklusjonen omvendt. Det samme resonnementet kan brukes på store oljeprodusenter som ville finne det i sin interesse å drive lobbyvirksomhet for brenseffektivitetsstandarder i stedet for drivstoffavgifter og biobrenselandeler.

Arbeidet er dokumentert i Discussion Paper 10-40, Resources For the Future, og også som Discussion Paper 629, SSB (Snorre Kverndokk og Knut Einar Rosendahl), og inngår i prosjektet "Petroleum industry research in economics and economic management".

Klimagassutslipp og diskontering

I diskusjoner om framtidig utslipp av klimagasser spiller modeller for integrert vurdering – Integrated Assessment Models (IAMs) – en betydelig rolle. Dette er modeller som går under betegnelser som MERGE, RICE/DICE og FUND. De inneholder matematiske beskrivelser av økonomien på et eller annet sammenstillingsnivå, og de genererer klimakonsekvenser av utslippsbaner. Typisk vil disse modellene bestemme optimale utslippsbaner over en gitt tidsperiode. Disse modellene er til dels meget kompliserte, har kalibreringer bygget på omfattende

empirisk materiale, og tilbyr et konsistent rammeverk for diskusjon av ønskeligheten av ulike framtidige utslippsscenarioer. Som en kan vente er resultatene fra disse modellene kontroversielle i den grad de leder til utslippsbaner som ansees som «gode» eller «dårlige».

Når ulike interesser ønsker å kritisere resultatene disse modellene genererer, er det lett å angripe forutsetningene de bygger på. Den kanskje enkleste forutsetningen å kritisere er den numeriske verdien av det som kalles diskonteringsraten. Diskonteringsraten er et komplisert begrep som sier noe om hvordan en sammenlikner verdien av konsum i dag og i framtiden. For praktiske formål har diskonteringsraten en funksjon som er analog til rentas rolle i privatøkonomiske vurderinger. Diskusjoner om framtidens klimapolitikk har da også en tendens til å reduseres til en diskusjon om hvilken diskonteringsrate en skal bruke for å verdsette konsumet til framtidige generasjoner. Denne diskusjonen foregår på to nivåer. Det diskuteres om en skal diskontere og, i så fall, hvilken rate skal en bruke. Blant samfunnsøkonomer er det gjennomgående enighet om at en bør diskontere framtidige klimakostnader, men det er liten enighet om hva denne raten bør være. Sternrapporten fra 2006 er for eksempel blitt sterkt kritisert av innflytelsesrike økonomer som Martin Weitzman og William Nordhaus for å bruke en kunstig lav rate. Ikke-økonomer er mer tilbøyelige til å argumentere for at diskontering burde være av relativt mindre betydning for hvilket nivå en skal stabilisere atmosfærisk CO₂ på.

Dersom moderate endringer i diskonteringsraten medfører store endringer i optimalt stabiliseringsnivå, framstår det for mange ikke-økonomer som at resultatene generert av disse modellene er svært suspekter. De fleste økonomer vil imidlertid godta at diskonteringsraten har en betydelig påvirkning på optimal politikk, og implisitt akseptere at økning i denne raten kan føre til alvorlige klimaproblemer.

Forskjellen mellom økonomer og ikke-økonomer i synet på diskontering har ført til uheldige konflikter på tvers av faglige linjer. Denne uenigheten skyldes at økonomer modellerer klimaskader på en måte som fundamentalt skiller seg fra måten ikke-økonomer ser for seg framtidige skadescenarioer. Dersom økonomer modellerer disse skadene på en måte som er konsistent med hvordan ikke-økonomer, i første rekke naturvitere, ser for seg at klimakatastrofer kan utløses, så vil økonomiske modeller gi det resultat at diskonteringsraten har neglisjerbar effekt på optimale nivåer for stabilisering av CO₂.

En av de store bekymringene ved global oppvarming er at oppvarmingen kan utløse brå, irreversible endringer med store globale konsekvenser. Eksempler på slike katastrofer er at Golfstrømmen stanser, eller at vi får massive metanutslipp som følge av telesmelting i subarktiske områder. Slike katastrofer kan utløses av at kritiske variabler, for eksempel global gjennomsnittstemperatur, overskrider kritiske verdier. Hva disse kritiske verdiene faktisk er, er det meget vanskelig å predikere. Denne typen katastrofer er totalt fraværende fra integrerte modeller for vurdering (IAMs). IAMs er generelt bygget opp slik at usikkerhet behandles på en rudimentær måte og terskeeffekter er ikke inkludert i noen av dem. Klimaproblematikken behandles i modeller der små endringer i klimavariabler gir små endringer i klimakonsekvenser. I slike modeller er diskonteringsraten meget viktig for optimale valg. Vi vet svært lite om hvordan diskonteringsraten vil påvirke optimale nivåer for stabilisering av CO₂ i en modell som inneholder terskeeffekter – den økonomisk-teoretiske litteraturen på dette feltet er svært tynn og disse effektene har ikke blitt inkorporert i IAMs. Det lille vi vet, er at i enkle analytiske modeller med terskeeffekter, har diskonteringsraten en neglisjerbar betydning.

En måte å forklare dette resultatet på, er å se på en tilsvarende situasjon: En kan tenke seg at en får betalt for hver meter en nærmer seg kanten på et stup. Dersom en vet akkurat hvor denne kanten ligger, så vil en stoppe akkurat på kanten og det vil en gjøre uansett hva diskonteringsraten er. Dersom en så tenker seg at en går mot kanten med bind for øynene så – om en da ikke velger å stå helt stille, må en nærme seg stupet basert på vurderinger av hvor sannsynlig det er at en treffer stupet i neste steg. På et eller annet sted planlegger man å stoppe, og selv om diskonteringsraten ikke lenger er helt uten betydning for valg av stoppested, har problemet fortsatt så mange strukturelle likheter med problemet der kantens beliggenhet er kjent, at diskonteringsraten forblir uviktig for stoppunktet.

Basert på konklusjonen fra disse modellene og intuisjonen som en kan trekke fra dem, er det således grunn til å tro at dersom naturviteres bekymring for terskeeffekter er reell og at disse har det største potensialet for å påføre planeten skader, så er det liten grunn til å bekymre seg for nivået på diskonteringsraten. Den er rett og slett uviktig for spørsmålet om *optimalt stabiliseringsnivå* for atmosfærisk CO₂. Dette betyr ikke at diskonteringsraten er helt uten betydning. Diskonteringsraten vil være meget viktig for å bestemme for hvor hurtig en skal *konvergere mot* optimalt stabiliseringsnivå. Denne type spørsmål blir analysert i prosjektet "Managing Thresholds and Uncertainty in Resource Economics".

Helseøkonomi

Hvorfor er Norge spesiell i å bruke mye ressurser uten å gjøre det spesielt bra på ulike helseindikatorer?

I et prosjekt finansiert av forskningsrådet samarbeider Frischsenteret med Avdeling for helseledelse og helseøkonomi, Institutt for helse og samfunn ved Universitetet i Oslo, om å kartlegge forklaringer på hvorfor mange land ser ut til å gjøre det minst like bra på ulike helseindikatorer med langt mindre ressurser enn Norge. Mulige forklaringer er lønns- og kostnadsnivået, ulike prioriteringer, demografi, misvisende indikatorer, hyppigere forekomst av dyre diagnoser som MS, osteoporose, og hjerteproblemer, organiseringsproblemer og mange andre faktorer. De ulike forklaringene vil bli analysert ved hjelp av data fra OECD og individuelle registerdata fra Norge og utvalgte europeiske land, spesielt Finland.

Mange sykdommer varierer i hyppighet fra land til land. Variasjonene kan skyldes forskjeller i sosio-økonomiske faktorer eller genetiske variasjoner mellom etnisiteter. Den delen av prosjektet som gjennomføres ved Frischsenteret fokuserer på hvilke implikasjoner variasjoner i sykdomsfrekvens har for optimalt nivå på helsetjenesteproduksjon. Vi finner at jo større hyppigheten av en sykdom er i en befolkning, jo større bør sannsynligheten for overlevelse være. Disse funnene impliserer at økt frekvens av en sykdom bør overkompenseres ressursmessig.

Pensjoner

Bedrifter bruker tjenstepensjoner både for å få en mer stabil arbeidsstyrke og fordi det er skattemessig gunstig som et alternativ til høyere lønn. Dette er resultater i artikkelen *Occupational pensions, tenure, and taxes*, publisert av Erik Hernæs, John Piggott, Tao Zhang og Steinar Strøm i *the Journal of Pension Economics and Finance*. Tjenstepensjon er oftere å finne i bedriftene jo mer det er å spare skattemessig for de ansatte og bedriften ved å finansiere en pensjonsordning framfor høyere lønn. Tjenstepensjoner er også oftere å finne i bedrifter med lav turnover, og studien viser at det er i de bedriftene der turnover reduseres mest av en pensjonsordning at en oftest finner tjenstepensjon. Også krav til lang opplæring av nyansatte, desentraliserte lønnsforhandlinger og høy organiseringsgrad øker hyppigheten av en tjenstepensjon.

Uttak av tidligpensjon er sterkt avhengig av i hvilken grad det er mulig å jevne ut forbruket over tid, for eksempel ved å spare eller låne. Dette er resultatet i artikkelen *Pension reforms, liquidity constraints and labour supply responses*, publisert av Ugo Colombino, Erik Hernæs, Marilena Locatelli og Steinar Strøm i *Journal of Pension Economics and Finance*. Effekten av pensjonsreformen fra 2011 på tilbøyeligheten til å kombinere arbeid og pensjon kan komme til å variere med en faktor på fire avhengig av hvordan personer vil ta hånd om sparing eller kan bruke et fleksibelt kredittmarked.

Produktivitet

Produktivitetsutviklingen etter reorganiseringen av skatteetaten

Skattedirektoratet gjennomfører fra 2008 en omfattende reorganisering av skatteetaten (ROS-reformen) der ca. 100 ligningskontorer erstattes av fem regionale skattekontorer og med omfattende spesialisering i hver region. Frischsenteret har analysert om ROS-reformen har ført til mer effektiv ressursbruk og dermed gitt produktivitetsgevinster. Hovedproblemet med å gjennomføre en faglig statistisk analyse av mulige gevinster ved ROS-reformen er at antall enheter som det finnes data for etter ROS kun er fem. Dermed forsvinner et større antall sammenlignbare enheter (de gamle ligningskontorene) slik at det blir vanskelig å trekke slutninger om signifikante endringer. Bruk av "Data Envelopment Analysis" (DEA) med data på fylkesnivå for årene før ROS, og anvendelse av en statistisk teknikk som kalles "Bootstrapping", gjør det likevel mulig å få interessante resultater for produktivitetsutviklingen for årene 2006-2009, dvs. perioden før og etter gjennomføringstidspunktet. Produktivitet måles ved en Malmquist produktivitetsindeks.

De tre grunnleggende produktene i analysen er populasjonsvariable som er ment å beskrive antallet som skal få tjenester levert av skatteetaten: antall forskuddspliktige (lønnstakere og pensjonister), antall etterskuddspliktige (bedrifter og næringsdrivende) og antall MVA-pliktige. På innsatsfaktorsiden er kun én ressursvariabel tilgjengelig; antall dagsverk. Tjenestevariablene er valgt ut ved å bruke bootstrapping og så finne de variablene som gir signifikante bidrag til produktivitetsendringer blant de fem variable som representerer den grunnleggende tjenesteproduksjonen. I tillegg er det testet hvorvidt faktisk utførte tjenester i ulike kategorier har en signifikant innvirkning på ressursbruken. Disse kalles initiativ-variable fordi det er Skattedirektoratet selv som har tatt initiativ til å produsere tjenestene. Én av disse variablene - antall oppgavekontroller av merverdiavgift - ble signifikant ved bruk av bootstrapping. Produktivitetsutviklingen er beregnet for begge modellene (kalt basis-modellen og initiativ-modellen).

Resultatene viste en klar positiv produktivitetsvekst for alle regioner den første perioden (2006-07), mens det er en signifikant nedgang for tre regioner i de to neste periodene (2007-08, 2008-09). I den siste perioden (2008-09) er det to regioner med signifikant framgang, to med ikke-signifikant endring og én region med signifikant nedgang. For alle regioner under ett (den aggregerte utviklingen) er det framgang

den første perioden, tilbakegang den andre perioden og fremgang den siste perioden. Modellen med fire produktvariable viser en sterkere produktivitetsutvikling den siste perioden.

Både mangel på kontrollgruppe, få perioder/år og få observasjoner i det enkelte år gjør at det ikke er grunnlag for å fastslå en årsakssammenheng mellom ROS og produktivitetsutviklingen. Våre resultater er likevel konsistente med en tolkning der forberedelse og første gjennomføring av ROS-reformen ga en markert nedgang i produktivitetsveksten, til og med til en negativ vekst, mens man i den første normale ROS-periode er tilbake til positiv produktivitetsvekst.

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

Resultatregnskap	Note	2010	2009
Driftsinntekter			
Salgsinntekt	1	28 049 150	25 935 386
Sum driftsinntekter		<u>28 049 150</u>	<u>25 935 386</u>
Driftskostnader			
Lønnskostnad	2	19 715 049	18 110 347
Avskrivning på varige driftsmidler	3	302 549	222 469
Annen driftskostnad		7 443 682	6 990 044
Sum driftskostnader		<u>27 461 280</u>	<u>25 322 860</u>
Driftsresultat		<u>587 870</u>	<u>612 527</u>
Finansinntekt		1 194 214	1 608 383
Finanskostnad		7 891	7 200
Netto finansposter		<u>1 186 323</u>	<u>1 601 183</u>
Årsresultat		<u>1 774 193</u>	<u>2 213 710</u>
DISPONERINGER OG OVERFØRINGER			
Til/Fra (-) fond for anvendt forskning		1 908 728	2 584 171
Til/Fra (-) Frischfondet		-134 535	-370 461
Sum disponeringer		<u>1 774 193</u>	<u>2 213 710</u>

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

Balanse pr 31. desember

		2010	2009
EIENDELER	Note		
ANLEGGSMIDLER			
Varige driftsmidler			
Edb-utstyr	3	700 195	353 378
Sum varige driftsmidler		700 195	353 378
Finansielle anleggsmidler			
Investering i aksjer og andeler		50 000	50 000
Sum finansielle anleggsmidler		50 000	50 000
Pensjonsmidler Vesta	6	3 939 853	3 597 413
Sum anleggsmidler		4 690 048	4 000 791
OMLØPSMIDLER			
Fordringer			
Kundefordringer		5 103 004	7 301 393
Opptjente inntekter		61 069	524 665
Forskuddsbetalte kostnader		12 214	49 432
Sum fordringer		5 176 287	7 875 491
Markedsbaserte finansielle omløpsmidler	7	15 874 168	14 915 027
Sum investeringer		15 874 168	14 915 027
Bankinnskudd, kontanter og lignende	5	12 586 709	6 593 332
Sum omløpsmidler		33 637 164	29 383 850
SUM EIENDELER		38 327 212	33 384 641

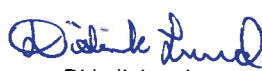

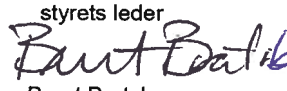

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

Egenkapital og gjeld pr 31.12.

		2010	2009
Egenkapital	Note		
Innskutt egenkapital			
Grunnkapital		200 000	200 000
Sum innskutt egenkapital		200 000	200 000
Opptjent egenkapital			
Fond for anvendt forskning		18 291 860	16 383 132
Frischfondet		188 968	323 503
Sum opptjent egenkapital		18 480 828	16 706 635
Sum egenkapital	8	18 680 828	16 906 635
Gjeld			
Avsetning for forpliktelser			
Kompetansegjeld	4	11 245 469	10 004 320
Sum avsetning for forpliktelser		11 245 469	10 004 320
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld		735 871	219 468
Skyldige offentlige avgifter		1 447 163	1 187 815
Forskudd fra kunder		3 783 078	2 941 000
Annen kortsiktig gjeld		2 434 803	2 125 403
Sum kortsiktig gjeld		8 400 915	6 473 686
Sum gjeld		19 646 384	16 478 006
SUM EGENKAPITAL OG GJELD		38 327 212	33 384 641

Oslo, 19. mai 2011

I styret for Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning

 Diderik Lund styrets leder	 Karen Helene Ulltveit-Moe	 Frøydis Langmark
 Bernt Bratsberg	 Halvor Mehlum	 Eli Jensen
 Erik Hernæs direktør		

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

NOTER TIL REGNSKAPET 2010

Regnskapsprinsipper

Årsregnskapet er satt opp i overensstemmelse med regnskapsloven og god regnskapsskikk for små foretak.

Forskningstjenester inntektsføres i takt med utførelsen.

Eiendeler bestemt til varig eie eller bruk er klassifisert som anleggsmidler. Andre eiendeler er klassifisert som omløpsmidler. Fordringer som skal tilbakebetales innen et år er uansett klassifisert som omløpsmidler. Ved klassifisering av kortsiktig og langsiktig gjeld er analoge kriterier lagt til grunn.

Anleggsmidler vurderes til anskaffelseskost, men nedskrives til virkelig verdi når verdifallet forventes ikke å være forbigående. Inventar avskrives etter saldometoden, mens Edb-utstyr avskrives lineært over 3 år.

Markedsbaserte finansielle omløpsmidler verdsettes til markesverdi. Øvrige omløpsmidler vurderes til laveste av anskaffelseskost og virkelige verdi. Kortsiktig gjeld balanseføres til nominelt beløp på opptaktstidspunktet.

Opptjente ikke mottatte inntekter balanseføres. Kundefordringer og andre fordringer oppføres til pålydende etter fradrag for avsetning til forventet tap. Avsetning til tap gjøres på grunnlag av en individuell vurdering av de enkelte fordringene.

Regnskapsføring av pensjonskostnader skjer i samsvar med Norsk Regnskaps Standard for Pensjonskostnader (NRS 6). I henhold til denne standarden er de kollektive pensjonsordninger behandlet som ytelsesplaner. Pensjonskostnader og pensjonsforpliktelser for ytelsesplaner beregnes etter lineær opptjening på basis av forutsetninger om diskonteringsrente, fremtidig regulering av lønn, pensjoner og ytelser fra folketrygden, fremtidig avkastning på pensjonsmidler samt aktuarmessige forutsetninger om dødelighet, frivillig avgang mv. Pensjonsmidlene er vurdert til virkelig verdi og fratrukket i netto pensjonsforpliktelse i balansen.

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

Note 1 Driftsinntekter

Driftsinntekter består av forskningsinntekter som resultatføres i takt med utførelsen.

Note 2 Lønnskostnader, godtgjørelser, antall ansatte

	2010	2009
Lønn og feriepenger	14 476 499	13 380 047
Arbeidsgiveravgift	2 239 310	1 828 734
Kompetanseavsetning	1 241 149	632 073
Styrehonorar	106 000	102 000
Pensjonskostnad inkl arbeidsgiveravgift	1 729 828	1 770 389
Refusjon sykepenger	-212 852	-296 245
Andre sosiale kostnader	135 115	693 349
Sum	19 715 049	18 110 347

Ansatte

Stiftelsen hadde i gjennomsnitt 37,25 ansatte i 2010, og antall årsverk var 23,58.

Ytelser til ledende personer / godtgjørelser

	<u>Daglig leder</u>	<u>Styret</u>
Lønn	883 354	
Andre ytelser	93 688	
Premie til pensjonsordninger	17 667	
Styrehonorar		106 000

Revisor

	2010	2009
<i>Godtgjørelse til revisor</i>		
Ordinær revisjon	80 850	77 000
Utvidet finansiell revisjon	54 000	84 900
Sum revisjonshonorar eks. mva	134 850	161 900

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

Note 3 Anleggsmidler

	Edb- utstyr
Kostpris 1.1. 2010	4 003 219
Tilgang i året	649 365
Avgang i året	0
Anskaffelsekost 31.12.2010	4 652 584
Akkumulerte avskrivninger 1.1.2010	3 649 841
Årets ordinære avskrivninger	302 549
Akkumulerte avskrivninger 31.12.2010	3 952 390
Bokført verdi 31.12.2010	700 195
Avskrivningssatser ordinære avskrivninger	3 år

De ordinære avskrivningene foretas lineært over 3 år for Edb-utstyr.

Note 4 Kompetansegjeld

Kompetansegjeld er opptjent tid til kompetanseoppbygging for forskerne og direktør per 31.12.2010 vurdert etter gjeldende lønnsatser inkludert arbeidsgiveravgift og sosiale kostnader. Totalt opptjent beløp justeres skjønnsmessig ned ut fra beste estimat på hvor stor del av den opptjente tiden som vil bli tatt ut.

Den opptjente tiden kunne også blitt vurdert til alternativverdi, det vil si det samlede inntektsbortfall ved uttak av kompetansetiden. Denne alternativverdien er per 31.12.2010 estimert til kr 15 551 684. Med en slik verdiansettelse ville opptjent egenkapital reduseres fra kr 18 680 828 til kr 14 374 613.

Note 5 Bankinnskudd

Bundet bankinnskudd på skattetrekkskonto utgjør per 31.12.10 kr 717 976. Stiftelsen har også en depositumskonto som utgjør per 31.12.10 kr 5 000.

Note 6 Pensjonspremiefond / pensjonsforpliktelser

Grunnlaget for beregningen av årets pensjonskostnad for ytelsesplanene er basert på antall opptjeningsår, lønnsnivå samt følgende forutsetninger:

	2010	2009
Diskonteringsrente	4,60 %	5,40 %
Årlig lønnsvekst	4,00 %	4,25 %
Årlig økning i G	3,75 %	4,00 %
Årlig regulering av pensjoner	1,30 %	1,30 %
Avkastning på pensjonsmidler	5,40 %	5,60 %
Fratredeshyppighet	2,00 %	2,00 %
Antall aktive som omfattes av ordningen	22	
Antall pensjonister som omfattes av ordningen	1	

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

Periodens pensjonskostnad fremkommer slik:	2010	2009
Nåverdien av årets opptjening	1 497 484	1 610 713
Rentekostnad av pensjonsforpliktelsen	886 371	861 746
Beregnet brutto pensjonskostnad	2 383 855	2 472 459
Estimert avkastning på pensjonsmidlene	-899 861	-946 592
Ansattes pensjonstrekk	-239 276	-213 147
Resultatførte estimatendringer og avvik	194 856	144 396
Netto pensjonskostnad	1 439 574	1 457 116
Administrasjonskostnader	71 000	86 000
Arbeidsgiveravgift	219 254	227 273
Netto pensjonskostnad inkl. arbeidsgiveravgift	1 729 828	1 770 389
Pensjonsforpliktelser/-midler i balansen fremkommer slik:	2010	2009
Brutto pensjonsforpliktelser 01.01	16 611 472	14 986 805
Brutto pensjonsforpliktelser pr 31.12	18 702 877	16 611 472
Pensjonsmidler pr 01.01	15 027 839	13 941 997
Pensjonsmidler pr 31.12	17 088 338	15 027 839
Ikke resultatførte estimatendringer	5 554 392	5 181 047
Netto pensjonsmidler pr 31.12	3 939 853	3 597 413

Stiftelsen har en tjenstepensjonsordning som tilfredsstiller kravene i lov om obligatorisk tjenstepensjon. Pensjonskostnader og pensjonsforpliktelser beregnes etter lineær opptjening basert på forventet sluttlønn. Beregningen er basert på en rekke forutsetninger herunder diskonteringsrente, fremtidig regulering av lønn, pensjoner og ytelser fra folketrygden, fremtidig avkastning på pensjonsmidler samt aktuarmessige forutsetninger om dødelighet og frivillig avgang. Pensjonsmidler er vurdert til virkelig verdi og fratrukket i netto pensjonsforpliktelse i balansen. Endringer i forpliktelsen og pensjonsmidler som skyldes endringer i og avvik i beregningsforutsetningene (estimatendringer) fordeles over antatt gjennomsnittlig gjenværende opptjeningstid hvis avvikene ved årets begynnelse overstiger 10 % av det største av brutto pensjonsforpliktelser og pensjonsmidler.

Den faktiske pensjonsforpliktelse er en svært volatil størrelse. For å få en jevn og sammenlignbar pensjonskostnad benyttes estimatavvik mekanismene. På sikt er det antatt at estimatavviket jevner seg ut.

Frischsenteret har ved utgangen av 2010 ikke resultatført underdekning i pensjonsordningen på 5 554 392 kr. Dette har bygget seg opp gjennom flere år, drevet blant annet av reduksjonen i diskonteringsfaktoren fra 7 til 5,5 % i 2003 og fra 5,4 til 4,6 % i 2010. I en prognose som aktuaren har laget, er det anslått at forpliktelsen vil falle med 3 - 5 % neste år ved anslåtte innbetalinger.

Om en tar hensyn til underdekningen i pensjonsordningen, vil egenkapitalen reduseres med 5 554 392 kr. Om en også tar hensyn til alternativverdien av kompetanseforpliktelsen (note 4), vil bokført egenkapital reduseres fra 18 680 828 til 8 820 221 kr.

Note 7 Markedsbaserte finansielle omløpsmidler

Aksjefond	Kostpris	Verdi pr 31.12.09	Verdi pr 31.12.10	Årets endring		Balanseført verdi
Odin Norge	837 000	883 634	1 094 360	210 726	23,85 %	1 094 360
Aksjefondet Skagen Global	1 663 000	2 062 900	2 398 580	335 680	16,27 %	2 398 580
	2 500 000	2 946 534	3 492 940	546 406	18,54 %	3 492 940
Pengemarkedsfond						
Nordea Likviditet	6 267 143	7 401 146	7 601 242	200 096	2,70 %	7 601 242
Nordea Obligasjon II	3 761 374	4 567 347	4 779 985	212 638	4,66 %	4 779 985
Sum	10 028 516	11 968 493	12 381 227	412 734	3,45 %	12 381 227
Sum markedsbaserte fin.oml.	12 528 516	14 915 027	15 874 168	959 140	6,43 %	15 874 168

Note 8 Egenkapital

	Grunn- kapital	Fond for anvendt forskning	Frisch fondet	Sum
Egenkapital pr 31.12.2009	200 000	16 383 132	323 503	16 906 635
Årets resultat		1 908 728	-134 535	1 774 193
Tildelt fond		0	0	0
Egenkapital pr 31.12.2010	200 000	18 291 859	188 968	18 680 828

Det er i 2010 ikke vedtatt utdelinger av Fondet for anvendt forskning til prosjekter ved stiftelsen og Økonomisk Institutt. Midler som er tildelt Økonomisk institutt er kostnadsført i årets regnskap med kroner 0. Midler som er tildelt fagmiljøet ved stiftelsen utgjør kroner 0 og anses å være en intern disponering av egenkapital som ikke kostnadsføres før utdelingsåret. Årets uttak av fjorårets og årets avsatte midler i Frischfondet er kostnadsført i årets regnskap med kr 134.535.

Frischsenteret

Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning er en uavhengig stiftelse opprettet av Universitetet i Oslo. Frischsenteret utfører samfunnsøkonomisk forskning i samarbeid med Økonomisk institutt ved Universitetet i Oslo. Forskningsprosjektene er i hovedsak finansiert av Norges forskningsråd, departementer og internasjonale organisasjoner. De fleste prosjektene utføres i samarbeid mellom Frischsenteret og forskere ved andre norske og utenlandske forskningsinstitusjoner.

Frischsenteret
Gaustadalléen 21
0349 Oslo
Tlf: 22958810
Fax: 22958825
frisch@frisch.uio.no
www.frisch.uio.no